

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Partnerschap, daar draait het om

INTERNATIONALE ASPECTEN VAN GEMEENTELIJK BELEID

Partnerschap, daar draait het om
Internationale aspecten van gemeentelijk beleid

Colofon

Deze publicatie is een uitgave van de VNG (januari 2014).
Zij is in nauwe samenwerking met NCDO tot stand gekomen.

Samenstelling

VNG International: Jaap Breugem en Arthur Wiggers

NCDO: Edith van Ewijk en Lette Hogeling

Over deze publicatie

Deze publicatie geeft een beeld van de plaats die internationaal beleid in Nederlandse gemeenten inneemt en is bedoeld om gemeenten inspiratie te bieden bij het verder vormgeven van hun eigen internationaal beleid. In de publicatie staat een zestal thema's centraal die een rol spelen in het internationale beleid van lokale overheden. Deze indeling is gebaseerd op een indeling die eerder door de Global Task Force (GTF) en United Cities and Local Governments (UCLG), de wereldorganisatie van lokale overheden is gemaakt*;

- Ongelijkheid en mensenrechten
- Veilige en weerbare gemeenschappen
- Klimaat en duurzaamheid
- Economische ontwikkeling
- Cultuur en ontwikkeling
- Solidariteit en versterking lokaal bestuur

In deze publicatie staan 12 interviews met bestuurders centraal. Deze interviews zijn in november en december 2013 afgenomen door Jaap Breugem, Arthur Wiggers en Peter Knip van VNG International.

Daarnaast schetst de publicatie een algemeen beeld dat gebaseerd is op enquêtes onder Nederlandse gemeenten. De enquêtes zijn door VNG International opgezet en uitgezet via survey monkey. De onderzoeksafdeling van NCDO (dr. Edith van Ewijk en drs. Lette Hogeling) heeft de data in opdracht van VNG International geanalyseerd en in nauwe samenwerking met VNG International de gegevens verwerkt tot deze publicatie. Achterin vindt u de verantwoording voor dit deel van het onderzoek.

Graag danken we alle gemeenten die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. In het bijzonder de 12 bestuurders die in de interviews hun inzichten en visies hebben gedeeld.

Foto's

www.123rf.com

Oplage

1000 exemplaren

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Subsidiefaciliteit voor Burgerschap en Ontwikkelingssamenwerking (SBOS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

Verdere informatie

VNG International

Nassaulaan 12

Postbus 30435

2500 GK Den Haag

Telefoon: 070-3738401

E-mail: vng-international@vng.nl

www.vng.nl > Europa en International, www.vng-international.nl

Vormgeving en opmaak

Chris Koning (VNG)

Druk

SMG Groep, Hasselt, gedrukt op FSC papier

* GTF en UCLG hanteren 8 thema's, die in hoofdstuk 1 worden toegelicht.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Inleiding	7
1.1 Mondiale ontwikkeling en gemeentelijk internationaal beleid	7
1.2 Bepalende ontwikkelingen voor gemeenten volgens Global Taskforce en UCLG	9
1.3 Rol van de EU	10
1.4 Het Nederlandse overheidsbeleid	11
2. Onderzoek onder Nederlandse gemeenten: internationale aspecten van gemeentelijk beleid	13
2.1 Aandacht voor internationale aspecten in gemeentelijk beleid	13
2.2 Ontwikkelingen in belangstelling voor internationale aspecten	15
2.3 Typering gemeenten & internationale aspecten in beleid	16
3. Ongelijkheid en mensenrechten	19
3.1 Onno van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn (D66) over (on)gelijkheid en veiligheid	19
3.2 Jon Hermans-Vloedveld, burgemeester van Almelo (VVD) over mensenrechten	22
3.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; ongelijkheid en internationale samenwerking	24
4. Vergroten van veiligheid en weerbaarheid van gemeenschappen	25
4.1 Hans Janssen, burgemeester van Oisterwijk (CDA) over hulp bij rampen	25
4.2 Jan van Zomeren, burgemeester van Gemert-Bakel (PvdA) over vergroten van weerbaarheid	28
4.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; betrokkenheid bij rampen	30

5. Klimaat en Duurzaamheid	31
5.1 Thijs de la Court, wethouder Duurzaamheid in Lochem (GroenLinks) over de energieke samenleving	31
5.2 Bert Bouwmeester, burgemeester van Coevorden (D66) over duurzame groei	34
5.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; link tussen lokaal en mondiaal klimaat beleid	36
6. Economische ontwikkeling	37
6.1 Ahmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam (PvdA) over de versterking van de economie	37
6.2 Margreet Horselenberg, burgemeester van Lelystad (PvdA) over een gezonde economie	40
6.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten: aantrekken buitenlandse bedrijven en ondersteunen internationale handel	42
7. Cultuur en ontwikkeling	45
7.1 Isabelle Diks, wethouder Wonen, Cultuur, Recreatie en Toerisme, Woon en Leefomgeving en Duurzame Ontwikkeling in Leeuwarden (PAL/GroenLinks) over cultuur en verbinding	45
7.2 Carolien Gehrels, wethouder Economische Zaken, Kunst en Cultuur, Water en Bedrijven, in Amsterdam (PvdA) over cultuur als pijler van een aantrekkelijke internationale stad	48
7.3 Onderzoek onder Nederlandse Gemeenten: koppeling cultuurbeleid en internationale relaties	51
8. Solidariteit en versterking lokaal bestuur	53
8.1 Peter Snijders, burgemeester van Hardenberg (VVD) over betrokkenheid bij de Millennium Gemeente campagne	53
8.2 Bas Eenhoorn, burgemeester van Alphen aan den Rijn (VVD) over institutionele versterking in Zuid-Afrika	56
8.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; versterking lokaal bestuur door internationale uitwisseling	58
9. Conclusies	63
Literatuur	68
Verantwoording	70

Voorwoord

Partnerschap, daar draait het om. Partnerschap om elkaar aan te vullen, partnerschap om samen sterker te zijn, partnerschap om doelen te realiseren. Deze publicatie getuigt daar van. De 12 interviews met gemeentebestuurders en de resultaten van een onder alle gemeenten gehouden enquête drukken uit dat gemeenten en rijk elkaar nodig hebben, dat we samen effectiever zijn, óók op het gebied van de internationale samenwerking.

We gaan hard op weg richting 'een nieuwe periode'. Op lokaal niveau staan de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur en vervolgens een nieuwe raads- en collegeperiode. Op internationaal niveau wordt nog hard gewerkt aan het zoveel mogelijk behalen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen in 2015. Maar ook de voorbereidingen van de 'post-2015 agenda' zijn in volle gang. Die agenda is breder en 'integraler' dan de huidige Millenniumdoelen. Het gaat veelal om 'global public goods', zaken waarvoor we wereldwijd van elkaar afhankelijk zijn, zoals stabiliteit en vrede, duurzame economische ontwikkeling, voedselzekerheid, goed bestuur. Kortom: een Nieuwe Agenda voor een nieuwe periode.

Partnerschap en de Nieuwe Agenda. Nooit eerder was het besef zo sterk dat voor die nieuwe agenda iedereen nodig is. En ook in dit verband kan en wil de overheid het niet alleen doen. Hoe we dan invulling geven aan die noodzaak van partnerschap, is iets van ons allemaal. Dat moeten we samen ontwikkelen. Sommigen spreken van de 'gouden driehoek', of drie O's, van 'overheid, onderwijs/onderzoek, en ondernemers'. Maar ook maatschappelijke organisaties zijn onmisbaar. En binnen de overheid is partnerschap tussen de centrale en decentrale overheden cruciaal. Lokale overheden praten binnen de VN terecht mee over de invulling van de post-2015 agenda. Lokale overheden spelen immers ook een cruciale rol bij het aanpakken van veel van de mondiale vraagstukken waar het om gaat.

In Nederland is de VNG niet voor niets partner in het Energieakkoord en er doen niet voor niets al jaren zo'n 200 gemeenten mee aan de Duurzaamheidsmeter. Er zijn ook niet voor niets 157 Millennium Gemeenten. En in de Dutch Trade Board stemmen rijk en VNG/gemeenten bewust economische missies

naar en uit het buitenland met elkaar af, om daar maximaal rendement uit te halen.

Deze publicatie staat in de goede traditie van de VNG om aan de vooravond van gemeenteraadsverkiezingen de stand van zaken in kaart te brengen van gemeentelijke internationale samenwerking. We gebruiken inmiddels liever de bredere insteek 'internationale aspecten van gemeentelijk beleid', omdat de Nieuwe Agenda meerdere gemeentelijke beleidsterreinen raakt. Wij hopen dat deze publicatie u ideeën en inspiratie geeft voor uw eigen keuzes voor de komende raads- en collegeperiode.

Graag nodigen wij u uit de komende jaren mee invulling te geven aan het partnerschap tussen rijk en gemeenten voor de Nieuwe Agenda voor internationale samenwerking. Voor een sterk Nederland en voor een veilige, rechtvaardige en welvarende wereld.

*Lilianne Ploumen
Minister voor Buitenlandse
Handel en Ontwikkelings-
samenwerking*

*Annemarie Jorritsma
Voorzitter VNG*

1. Inleiding

1.1 Mondiale ontwikkeling en gemeentelijk internationaal beleid

In 2009 voorzag een deel van de gemeenten dat economische ontwikkeling en doelstellingen voor de eigen gemeenten een grotere plaats zouden krijgen in het internationale beleid; 67 procent van de gemeenten stelde dat in de raadsperiode van 2010-2014 de nadruk op eigenbelang zou toenemen. Daarnaast verwachtte 58 procent dat de intensiteit van deelname aan internationale netwerken zou toenemen, net als de interesse voor het aangaan van economische contacten in de zogenaamde BRIC-landen¹ (VNG, 2009). Deze verwachtingen lijken grotendeels uitgekomen te zijn;

in 2013 kunnen we vaststellen dat de agenda voor internationale samenwerking breder is geworden en dat het steeds meer gaat om 'internationale aspecten van beleid'. Met andere woorden; de agenda voor internationale samenwerking raakt steeds meer ingebed in het algemene beleid of in beleid op deelthema's als cultuur en duurzaamheid. De toegenomen aandacht voor het 'eigenbelang' lijkt overigens gepaard te gaan met een grote bereidheid om medeverantwoordelijkheid te nemen voor het oplossen van mondiale vraagstukken.

Veel veranderingen moeten immers ook op lokaal niveau plaatsvinden. Veel gemeenten zijn daarnaast via kennisuitwisseling nog steeds betrokken bij het versterken van lokaal bestuur in partnergemeenten; 30% van de gemeenten draagt hier aan bij.

In het internationale beleid gaat het dus om economische ontwikkeling, internationalisering van het cultuurbeleid, aandacht voor mensenrechten, het versterken van de capaciteit van partnergemeenten en duurzaamheid. Een subtiele mix van drie elementen: de directe belangen van de eigen gemeenschap, het bieden van hulp én de bijdrage van gemeenten aan mondiale vraagstukken zoals klimaatverandering en veiligheid.

Veranderende wereld

De ontwikkelingen in het gemeentelijk internationale beleid komen niet uit het niets. Ze sluiten aan

¹ BRIC-landen: Brazilië, Rusland, India en China.

bij mondiale ontwikkelingen. Landen zoals Brazilië, China en India hebben de laatste tien jaar een enorme economische ontwikkeling doorgemaakt en ook in veel Afrikaanse landen groeit de economie hard. Tegelijkertijd kampen veel Europese landen en de Verenigde Staten met (de naweeën van) een zware economische crisis. Door deze economische crisis hebben Nederlandse gemeenten te maken met bezuinigingen. Dat betekent in veel gevallen dat gemeenten (ook) bezuinigen op het internationale beleid. De aandacht voor internationalisering wordt daarnaast steeds meer verbonden met de inzet voor de eigen economische ontwikkeling van Nederlandse gemeenten. Naast de 'vertrouwde' Europese landen zijn opkomende economieën daarbij vaak aantrekkelijke partners. Handel is voor Nederland overigens altijd belangrijk geweest; 30 procent van het BNP wordt in het buitenland verdiend (CBS, 2012). In gemeenten lijkt de koppeling tussen het bevorderen van handel en het ondersteunen van Nederlandse investeringen elders, en het aantrekken van bedrijvigheid en investeringen een steeds centralere plaats te krijgen in het internationale beleid.

Door globaliseringprocessen raken verschillende delen in de wereld meer met elkaar verbonden; mobiele telefoons bevatten grondstoffen van over de hele wereld en T-shirts voor westerse consumenten worden in Bangladesh gefabriceerd. Daarnaast leggen bevolkingsgroei en toenemende welvaart een steeds grotere druk op de natuurlijke hulpbronnen. Kortom, de wereld raakt steeds meer vervlochten. Ook op het gebied van ontwikkelings samenwerking verandert er veel. Het wordt steeds meer erkend dat het om mondiale problemen gaat die mensen 'hier' én 'daar' raken. Om die problemen het hoofd te bieden en armoede tegen te gaan zijn niet alleen de inspanningen van overheden belangrijk, maar ook die van andere partijen zoals bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers. Bovendien krijgt de brede rol van hogere inkomenslanden bij vraagstukken rond armoedebestrijding en duurzaamheid steeds meer aandacht. Eerlijke handel en maatschappelijk verantwoord ondernemen is minstens zo belangrijk als het bieden van hulp om armoede te verlichten. Alle nieuwe ontwikkelingen maken internationale samenwerking veel complexer dan aan het begin van dit millennium, toen de Millenniumdoelen werden vastgelegd. De economische crisis leidt ook tot vermindering van het hulpbudget van veel traditionele donorlanden. Tegelijkertijd betreden nieuwe donoren het toneel, zoals de BRIC-landen. De hulp die zij bieden wijkt af van die van de traditionele donoren en is vaak gekoppeld aan een economische agenda waarbij de toegang tot land en grondstoffen belangrijk is (bijvoorbeeld vaak in de vorm van het aanleggen van infrastructuur). Dat werpt nieuwe vragen op over de plaats en de focus van internationale samenwerking (zie ook; Spitz, 2012; Hogeling, van Ewijk, de Bruijn en Carabain, 2013).

Deze mondiale verschuivingen en de aandacht voor mondiale vraagstukken zoals klimaatverandering komen ook terug in de nieuwe internationale agenda voor armoedebestrijding. In 2015 lopen de Millenniumdoelen af. In mei 2013 presenteerde een speciale adviescommissie van de Verenigde Naties haar voorstel voor een nieuwe agenda voor internationale samenwerking. Ten opzichte van de Millenniumdoelen is er meer aandacht voor duurzaamheid en de verantwoordelijkheid van actoren uit de hogere inkomenslanden. Het gaat dus zeker niet alleen om het bieden van hulp (rapport VN High Level Panel) (zie box 1).

Box 1 Naar een nieuwe mondiale agenda voor armoedebestrijding

In 2015 lopen de Millenniumdoelen af; in de Millenniumdoelen zijn internationale afspraken vastgelegd om armoede aan te pakken. De Millenniumdoelen richten zich voornamelijk op sociale aspecten van armoedebestrijding zoals scholing en gezondheidszorg. Er zijn nieuwe doelen in de maak die bekend staat als de Post 2015 agenda. In de voorstellen voor de nieuwe agenda worden de ecologische en economische aspecten van duurzame ontwikkeling veel meer benadrukt. Daarnaast is in het rapport veel aandacht voor bestuurlijke vraagstukken, veiligheid en het smeden van wereldwijde partnerschappen om armoedevraagstukken aan te pakken. Tot slot ligt er veel nadruk op de begrenzing van de natuurlijke hulpbronnen van de planeet (planetary boundaries) (UN 2013).

Het High Level Panel van de Verenigde Naties stelt de volgende nieuwe doelen voor:

1. Beëindig extreme armoede;
2. Zorg voor empowerment van meisjes en vrouwen en bereik gendergelijkheid;
3. Bied kwalitatief onderwijs en stimuleer leven lang leren;
4. Zorg voor de mogelijkheid een gezond leven te leiden;
5. Waarborg voedselzekerheid en goede voeding;
6. Bereik universele toegang tot water en sanitaire voorzieningen;
7. Verzeker duurzame energie;
8. Creëer banen, duurzaam levensonderhoud en eerlijke groei;
9. Beheer natuurlijke hulpbronnen op duurzame wijze;
10. Waarborg goed bestuur en effectieve instellingen;
11. Waarborg stabiele en vreedzame samenlevingen;
12. Creëer een mondiale stimulerende omgeving en katalyseer lange termijn financiering.

Zie ook Hogeling, van Ewijk, de Bruijn en Carabain (2013).

Think Global-Act Local

Met de globalisering en bevolkingsgroei worden vraagstukken die alle mensen wereldwijd raken steeds belangrijker. Daarmee krijgt ook de rol van overheden en internationale organisaties extra gewicht; deze vraagstukken kunnen immers niet aan de markt worden overgelaten. Internationale organisaties en nationale overheden zijn echter onvoldoende in staat om echt werk te maken van de aanpak van mondiale duurzaamheidsvraagstukken (Kaul, Grunberg & Stern, 1999; Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2013; Barber, 2013). Internationale organisaties staan niet sterk genoeg en nationale overheden zijn vaak onderling verdeeld of erg afwachtend. Juist daarom kunnen decentrale overheden een belangrijke rol spelen in de zorg voor de mondiale vraagstukken. De titel van het boek van Benjamin Barber is hierin veelzeggend: 'If Mayors Ruled the World, Dysfunctional Nations, Rising Cities' (Barber, 2013). De Adviesraad Internationale Vraagstukken identificeert de partnerschappen tussen steden om duurzame initiatieven te stimuleren ook als 'veelbelovend' (Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2013). Daarnaast ontstaan binnen gemeenten tal van burgerinitiatieven die gericht zijn op het vergoten van de duurzaamheid, waarbij gemeenten de rol van ondersteuner en katalysator op zich (kunnen) nemen. Denk aan samenwerking binnen de 'Teams 2015' van de Millennium Gemeente campagne, maar ook aan het decentraal opwekken van duurzame energie, bijvoorbeeld door gezamenlijk te investeren in zonne- of windenergie.

1.2 Bepalende ontwikkelingen voor gemeenten volgens Global Taskforce en UCLG

Op mondiaal niveau worden lokale overheden vertegenwoordigd in de Global Taskforce (GTF). United Cities and Local Governments (UCLG) participeert in de GTF en de VNG is op haar beurt actief lid van UCLG. De toekomstige mondiale agenda voor armoedebestrijding is leidend voor de GTF. Naast deze

agenda baseert de GTF zich op twee andere agenda's; de agenda voor duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals - SDG) die voortvloeit uit de Rio + 20 conferentie en de nieuwe stedelijke agenda (New Urban Agenda) van de Verenigde Naties die naar verwachting tijdens Habitat III (2016) wordt vastgesteld. Deze drie agenda's zijn grotendeels complementair aan elkaar. De GTF heeft een belangrijke taak bij het vertalen van de voorgestelde doelen naar lokaal niveau, een rol die ook door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, Ban Ki-moon wordt erkend. Daarnaast werkt de GTF aan een specifiek doel waarin stedelijke duurzame ontwikkeling centraal staat, om zo de zichtbaarheid van de lokale agenda te vergroten. Ook pleit de GTF ervoor om steden als een dwarsdoorsnijdend thema in de nieuwe doelen op te nemen.

Op basis van de drie genoemde agenda's heeft de GTF een aantal prioritaire thema's onderscheiden voor lokale en regionale overheden;

1. De ontwikkeling van sterke instituties waarin het afleggen van verantwoording richting burgers voorop staat
2. Het adresseren van verschillende vormen van ongelijkheid
3. Het werken aan veiligere en meer weerbare gemeenschappen
4. Zorg voor het milieu en het bevorderen van ecologische duurzaamheid
5. Het bevorderen van lokale economische ontwikkeling
6. Cultuur als aandrijver voor ontwikkeling en samenlevingen waarin de mens centraal staat
7. Behoud en duurzaam beheer van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen
8. Gemeentelijke internationale samenwerking als instrument om solidariteit en leren tussen collega's te bevorderen².

1.3 Rol van de EU

Goed bestuur krijgt een steeds centralere plaats in het beleid voor ontwikkelingssamenwerking van de Europese Unie (EU). In 2011 is dat door de Europese Commissie verwoord in 'An Agenda for Change'. De principes van deze agenda zullen worden opgenomen in de komende programmaperiodes van de EU. In de agenda wordt gesteld dat de EU meer in moet zetten op ondersteuning van bestuur in alle samenwerkingsverbanden, waarin lokale overheden en het maatschappelijk middenveld een uitdrukkelijke rol spelen (European Commission, 2011). In 2007 is hiervoor ook het thematisch programma "non state actors and local authorities in development" door de Europese Commissie ingericht. In 2013 werd de rol van lokale overheden in ontwikkeling specifiek uitgelicht in de mededeling van de European Commission "Empowering Local Authorities in partner countries for enhanced governance and more effective development outcomes" (European Commission, 2013). Het rapport stelt dat goed bestuur noodzakelijk is om duurzame ontwikkeling en gelijke uitkomsten van beleid te bewerkstelligen. De EU wil de rol van lokale overheden als beleidsmakers bevorderen, met aandacht voor het vergroten van transparantie, het afleggen van verantwoording over beleid aan burgers en verbeterde dienstverlening. Lokale overheden staan dichterbij burgers dan andere publieke instituten en hebben dan ook een rol in het mobiliseren en betrekken van burgers bij allerlei vraagstukken die in lokale gemeenschappen een rol spelen.

Voor Nederlandse gemeenten is Europa op verschillende vlakken van belang:

1. Lokale overheden moeten voldoen aan Europese regelgeving. Door bezuinigingen en decentralisaties komt er steeds meer op het bord van gemeenten terecht. Gemeentelijk beleid en dienstverlening moet voldoen aan de normen die voortkomen uit de Europese aanbestedingsrichtlijnen,

² Deze publicatie maakt gebruik van een iets vereenvoudigde indeling die gebaseerd is op de indeling van GTF; 1) Ongelijkheid en mensenrechten, 2) Veilige en weerbare gemeenschappen, 3) Klimaat en duurzaamheid, 4) Economische ontwikkeling, 5) Cultuur en ontwikkeling, 6) Solidariteit en versterking lokaal bestuur (zie ook 'over dit onderzoek').

- milieuwetgeving en de controle op instroom van buitenlandse werknemers.
2. Lokale overheden komen in aanmerking voor Europese subsidies, zoals de structuurfondsen. De VNG publiceert voor elke programmaperiode een Europese subsidiewijzer. De huidige periode loopt van 2014 tot 2020.
 3. Lokale overheden kunnen invloed uitoefenen op relevant Europees beleid. De VNG is heel actief in Brussel en lobbyt voor de gemeentelijke belangen binnen de EU. De VNG is lid van de Europese Vereniging van Gemeenten en Regio's CEMR (Council of European Municipalities and Regions). Vanaf december 2013 is VNG-voorzitter Annemarie Jorritsma, burgemeester van Almere, voorzitter van CEMR. Vanuit deze hoedanigheid is ze tevens vice-voorzitter van UCLG. Daarnaast ondersteunt de VNG de Nederlandse leden naar het Comité van de Regio's, een adviesorgaan van de EU. Met name grotere Nederlandse gemeenten participeren in andere Europese netwerken gericht op belangenbehartiging, zoals Eurocities (een stedennetwerk van meer dan 130 (middel) grote Europese steden) (VNG, 2012).

1.4 Het Nederlandse overheidsbeleid

Het ministerie van Buitenlandse Zaken richt zich in haar huidige beleid op de combinatie van hulp en handel. Nederland heeft voor het eerst een minister die deze twee invalshoeken verenigt. De minister ziet nadrukkelijk de meerwaarde van samenwerking en afstemming tussen de rijksoverheid en de decentrale overheden. Op het terrein van de buitenlandse handel vindt die afstemming onder meer plaats via vertegenwoordiging van lokale overheden in de Dutch Trade Board, waar onder andere inkomende en uitgaande buitenlandse missies worden afgestemd. De speerpunten van het ontwikkelings-samenwerkingbeleid zijn water, veiligheid en rechtsorde, voedselzekerheid, gendergelijkheid, gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Bij de uitvoering van de nieuwe afspraken ziet de minister een belangrijke rol weggelegd voor samenwerking met het bedrijfsleven (Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2013). Goed bestuur is niet langer een apart thema van het beleid. Wel is het een zogeheten 'dwarsdoorsnijdend thema' dat door alle speerpunten heen loopt. In opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken voert VNG International het Local Government Capacity Building programma uit; een programma dat gericht is op versterking van lokale overheden in een aantal ontwikkelingslanden en landen in transitie. Aangezien het gemeentelijk internationaal beleid verschillende beleidsthema's raakt, zoals onderwijs, cultuur en economische ontwikkeling zijn naast het ministerie van Buitenlandse Zaken ook andere ministeries betrokken zoals het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

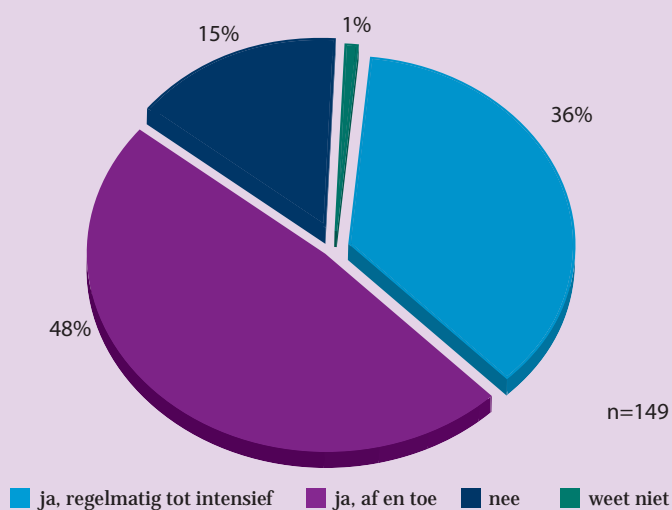
2. Onderzoek onder Nederlandse gemeenten: internationale aspecten van gemeentelijk beleid

Bij internationaal beleid van gemeenten gaat het niet alleen meer om traditionele projecten rondom internationalisering, zoals stedenbanden en deelname aan de Millennium Gemeente campagne. Aspecten van internationalisering zijn veelal geïntegreerd in uiteenlopende beleidsterreinen en activiteiten, zoals energie- en klimaatbeleid, het stimuleren van economische bedrijvigheid en grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van cultuur. In 2009 concludeerde VNG International al dat 'er duidelijk sprake is van verbreding en verdieping van het terrein van gemeentelijk internationaal beleid' (VNG, 2009).

2.1 Aandacht voor internationale aspecten in gemeentelijk beleid

Die aandacht voor internationale aspecten is ook in 2013 in de Nederlandse gemeenten duidelijk aanwezig. Vanuit ruim een derde van de gemeenten (36%) wordt aangegeven dat deze aandacht er regelmatig tot intensief is. In bijna de helft van de gemeenten is dit af en toe (48%, zie Figuur 1).

Figuur 1 – Is er in uw gemeente aandacht voor internationale aspecten in het gemeentelijk beleid?

Binnen alle grote steden in het onderzoek (van meer dan 300.000 inwoners; Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) wordt regelmatig tot intensief aandacht besteed aan internationale aspecten in het beleid. In kleinere gemeenten lijkt deze aandacht minder vanzelfsprekend te zijn (zie tabel 1).

Tabel 1 – Is er in uw gemeente aandacht voor internationale aspecten in het gemeentelijk beleid? Naar gemeentegrootte (aantal inwoners).

	< 20.000	20.000 - 50.000	50.000 - 100.000	100.000 - 300.000	> 300.000	Alle gemeenten
ja, regelmatig tot intensief	27%	27%	42%	71%	100%	36%
ja, af en toe	43%	54%	58%	21%	0%	48%
Nee	30%	17%	0%	0%	0%	15%
weet niet	0%	1%	0%	7%	0%	1%
Totaal (n)	37	70	24	14	4	149

n = 149.

Aandacht binnen actuele beleidsnota's

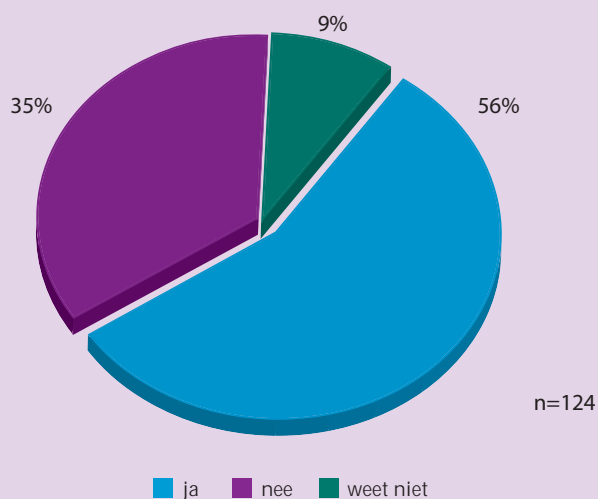
Wanneer er aandacht is voor internationale aspecten, betekent dit in een substantieel deel van de gemeenten (56%) dat dit tot uiting komt in één of meerdere actuele nota's (zie figuur 2). Ruim een derde van de contactpersonen geeft aan dat dit binnen hun gemeente niet het geval is (de rest weet het niet). De uitwerking van gemeentelijk internationaal beleid in nota's lijkt daarmee te zijn toegenomen ten opzichte van 2009. Toen beschikte 37 procent van de gemeenten die iets deden op het terrein van GIB over een beleidsnota op dit onderwerp³.

Zoals eerder duidelijk werd, zijn aspecten van internationalisering veelal geïntegreerd in uiteenlopende beleidsterreinen en activiteiten. Dit wordt bevestigd door de manier waarop internationaal beleid in nota's aan de orde komt. In ruim 60 procent van de gevallen zijn internationale aspecten geïntegreerd in thematische beleidsnota's⁴. In een vierde van de gemeenten waar internationale aspecten terugkomen in nota's gaat het om een aparte nota voor internationale samenwerking/internationaal beleid (zie figuur 2).

3 Mogelijk wordt een deel van dit verschil verklaard door verschillen in vraagstelling (2009: beleidsnota op gemeentelijk internationaal beleid, 2013: aandacht voor internationale aspecten tot uiting in actuele nota's).

4 Aan respondenten is gevraagd welke vorm (aparte nota internationale samenwerking; nota duurzaamheid; internationale aspecten zijn geïntegreerd in thematische beleidsnota's) het meest van toepassing is op de gemeente. Dit vertekent zeer waarschijnlijk de antwoorden, omdat internationale aspecten mogelijk in meerdere vormen terugkomen.

Figuur 2 – Komt de aandacht voor internationale aspecten van gemeentelijk beleid tot uiting in één of meerdere nog van kracht zijnde nota's?

Grote gemeenten lijken vaker dan kleine(re) gemeenten internationale aspecten van beleid te verwoorden in een aparte nota internationale samenwerking. In de kleinere gemeenten worden internationale aspecten veelal geïntegreerd in thematische beleidsnota's. Het is echter waarschijnlijk dat grotere gemeenten naast specifieke nota's internationale samenwerking ook aspecten van internationaal beleid integreren.

2.2 Ontwikkelingen in belangstelling voor internationale aspecten

Wat is er volgens ambtenaren zelf veranderd in de lopende raadsperiode wat betreft de belangstelling voor internationale aspecten? Ruim de helft geeft aan dat de politieke belangstelling gelijk is gebleven (56%, zie tabel 2). In 2009 was dit 50 procent.

De politieke belangstelling is in 23 procent van de gemeenten toegenomen. Opvallend is dat het aandeel gemeenten waarin de aandacht voor internationale aspecten toegenomen is kleiner is dan in 2009. In 2009 gaf 39 procent van de gemeenten aan dat politieke belangstelling toenam. Belangstelling neemt dus nog toe, ondanks de crisis, maar het neemt in minder gemeenten toe dan in 2009.

Tabel 2 - Ontwikkelingen in politieke belangstelling voor internationale aspecten van gemeentelijk beleid in de lopende raadsperiode.

	Gemeentegrootte					Alle gemeenten
	< 20.000	20.000 - 50.000	50.000 - 100.000	100.000 - 300.000	> 300.000	
deze is toegenomen	11%	20%	33%	50%	50%	23%
deze is gelijk gebleven	68%	60%	33%	43%	50%	56%
deze is afgenomen	11%	9%	21%	0%	0%	10%
weet niet	11%	11%	13%	7%	0%	11%
Totaal (n)	37	70	24	14	4	149

n = 149.

De geringe toename in belangstelling is vooral in de kleinere gemeenten (<20.000 en 20.00-50.000)

te zien. Vanuit de grote gemeenten (> 100.000) wordt nog steeds door 50 procent aangegeven dat er de lopende raadsperiode steeds meer aandacht is voor internationale aspecten van gemeentelijk beleid (zie tabel 2).

Opvallend is ook dat in slechts 10 procent van de gemeenten de belangstelling afneemt; het lijkt dus zeker niet zo dat de economische crisis zorgt voor een grote daling in de aandacht.

2.3 Typering gemeenten & internationale aspecten in beleid

Landelijk wordt een trend gesignaleerd waarin overheden, zowel lokaal als nationaal, zich terugtrekken en steeds meer overlaten aan het maatschappelijk middenveld en burgerinitiatieven, ook wel geduid als 'de participatiesamenleving' (Tonkens, 2008; Troonrede 2013). Gemeenten kunnen hier, ook op het gebied van internationalisering, hun beleid in meerdere of mindere mate op aanpassen. Bij het internationale beleid van gemeenten geldt dat maatschappelijke actoren zoals scholen van oudsher een belangrijke rol spelen. In hoeverre zijn Nederlandse gemeenten te typeren naar de manier waarop zij op dit moment invulling geven aan internationaal beleid?

Iets minder dan de helft van de gemeenten geeft aan samen op te trekken met maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers bij het internationale beleid, terwijl iets minder (44%) zich vooral richt op het ondersteunen van het maatschappelijk middenveld (zie figuur 3). De kleine gemeenten (minder dan 20.000 inwoners) spelen vooral een faciliterende rol (58% faciliteert alleen terwijl 33% samen optrekt met maatschappelijke organisaties). Voor gemeenten met tussen de 20.000 en 100.000 inwoners zien we dat een substantieel deel (45%) een faciliterende rol speelt, en eenzelfde deel van de gemeenten (45%) samen optrekt met maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers.

Figuur 3 - In welke van de drie 'model typische' gemeenten herkent u uw gemeente op dit moment het meest?

Zijn er ontwikkelingen ten opzichte van 2009 in de mate waarin gemeenten internationaal beleid overlaten aan het maatschappelijk middenveld? Er kunnen daarover geen harde uitspraken worden gedaan, omdat niet eerder een vergelijkbare vraag is gesteld. Wel weten we dat in 2009 42 procent van de gemeenten aangaf dat het internationaal beleid via een aparte vereniging of stichting invol-

ling kreeg. In 2013 spelen deze organisaties bij bijna de helft van de gemeenten (47%) een rol.

Uit cijfers uit 2009 blijkt verder dat 35 procent van de gemeenten particuliere initiatieven subsidieerde of ondersteunde. Er zijn wel verschillende indicaties dat gemeenten zich meer aan het terugtrekken zijn; dat past in een algemene tendens waarbij de overheid meer overlaat aan maatschappelijke organisaties. VNG International krijgt deze signalen en volgens een recent wetenschappelijk onderzoek naar samenwerking met herkomstlanden van migranten (van Ewijk, 2009) lijkt dit ook het geval te zijn.

Partners bij internationale activiteiten

Naast stedenbandorganisaties zijn scholen en onderwijsinstellingen nog steeds de belangrijkste partners in het internationaal beleid van gemeenten; bij bijna de helft van de gemeenten (48%) spelen zij een rol. Verder valt op dat (lokale) bedrijven in veel gemeenten actief zijn om samen met de lokale overheid internationaal te opereren; in 39 procent van de gemeenten is dit het geval.

Figuur 4 - Welke van de hieronder volgende actoren hebben tijdens de huidige raadsperiode mede vorm gegeven de internationale activiteiten van uw gemeente?

Millennium

2000

2015

Gemeente

3. Ongelijkheid en mensenrechten

Mensenrechten zijn universeel. Ze hangen nauw samen met ongelijkheid; wereldwijd leven er minder mensen in armoede dan 10 jaar geleden maar de ongelijkheid binnen landen en tussen landen is toegenomen (Spitz, 2012). Volgens een onderzoek van Amnesty International en de VNG (2012) ziet 79 procent van de gemeenten die zij onderzochten een taak in bescherming van mensenrechten, maar er is behoefte aan meer kennis en goede voorbeelden. Twee burgemeesters vertellen over de plaats die mensenrechten en ongelijkheid in hun beleid innemen. De één is, en ander was, lid van de Nederlandse delegatie naar het Congres van Lokale en Regionale overheden van de Raad van Europa. Jon Hermans-Vloedveld, burgemeester van Almelo, is binnen deze delegatie portefeuillehouder mensenrechten op lokaal niveau, een rol die ze ook vervult in de VNG Commissie Europa en Internationaal. Onno van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn, heeft zich in het Congres eveneens jarenlang ingezet voor thema's als minderheden, diversiteit, mensenrechten en rechtsstaat.

3.1 Onno van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn (D66) over (on)gelijkheid en veiligheid

Eén van de post-2015 doelen komt samengevat neer op het tegengaan van ongelijkheid. Wat betekent het tegengaan van ongelijkheid voor u op lokaal niveau?

"In de stad gebeurt het. Daar komt het hele leven samen. Als stadsbestuurder moet je zorgen dat die stad aantrekkelijk is, aantrekkelijker dan andere steden. Wat je probeert te doen is om "1+1=3" te organiseren. En hoe vaker je dat lukt, hoe aantrekkelijker je wordt. De tijd dat het allemaal min of meer vanzelf gebeurde op de golven van de economische en demografische groei is voorbij. De uitdagingen waar we in Nederland voor staan, en in wezen in heel Europa, vergen dat we minder denken in termen van gemeenten als juridisch publiek orgaan – een Haags uitvoeringsloket - en meer in termen van 'stadsbestuur'. De samenstelling

van onze bevolking is steeds meer 'global'. Hoorn kent 160 etnische groepen op 71.000 inwoners en dat aantal is niet uitzonderlijk. Het is niet langer "de boel bij elkaar houden" maar vooral "de boel bij elkaar brengen" op basis van gelijkwaardigheid. Naar een plaats van ongelijkheid en ruzie komt niemand toe. Dus is gelijkwaardigheid een voorwaarde voor een rechtvaardige en doelmatige stad."

Wat zijn dan in die snel veranderende context van globalisering de rollen van een stadsbestuur?

"Als stadsbestuur zijn we nog steeds sterk leidend, doordat we geld en wetgeving hebben. Maar onze rol is niet noodzakelijkerwijs meer die van regisseur. Er zit enorm veel initiatief, energie, denkkracht in de samenleving. We hobbelen er in de regel achteraan of langs. Onze rol wordt dan ook die van verbinden, versnellen, ontstoppen, inspireren, aanmoedigen, out of the box denken, waarbij we heel nieuwsgierig moeten zoeken naar dat '1+1=3'. Verrassend samen. Soms ben je dan nog steeds de leider maar vaker ook gewoon (betalend) passagier."

U zei in het begin dat je aantrekkelijker moet zijn dan andere steden. Betekent dat concurrentie tussen Nederlandse steden?

"Het zal niemand verbazen: vanuit Hoorn kunnen we in de wereld niet alléén opereren. Amsterdam is voor ons de metropool van waaruit wij de wereld in gaan. De metropool Amsterdam bepaalt onze internationale concurrentiepositie. Binnen dat netwerk proberen we aantrekkelijk en waardevol te zijn ten opzichte van de andere leden. Uiteindelijk maakt dat ons samen sterker. Daarom moeten we hier op regionaal niveau investeren in complementariteit. Ook in dat opzicht moeten we "1+1=3" realiseren. In onze regio zijn bijvoorbeeld de zaadveredeling en grootschalige kassenbouw (Greenport Noord Holland-Noord) heel belangrijke economische activiteiten die mondiale uitstraling hebben. Zo zal Microsoft zich in het gebied van de 'agribusiness' vestigen nu daar grote energievoordelen te halen zijn. Dat is een heel mooi voorbeeld van 'verrassend samen'. Daarmee ben je een plek waar innovatieve dingen gebeuren en dat is ook voor Amsterdam interessant en complementair."

U heeft zich als lid van de Nederlandse delegatie in het Congres voor lokale en regionale overheden van de Raad van Europa jarenlang ingezet voor thema's als minderheden, diversiteit, mensenrechten. Hoe moet het werk dat daar gebeurt op lokaal niveau zijn vertaalslag krijgen?

"Ik ben er alweer een tijdje uit, maar ik heb daar ontzettend veel gezien en begrepen over mensenrechten, rechtsstaat en democratie. Vaak gaat het daarbij vooral om een moreel appèl. Voor een stad is het ook en vooral een 'doelmatigheid appèl'. Als je de fundamentele mensenrechten niet op orde hebt, ben je onaantrekkelijk. Voor een stadsbestuur is het met de mensenrechten voor ogen een kunst om een identiteit te ontwikkelen waarin iedereen zich thuis voelt en die tegelijkertijd onderscheidend en niet grijs is. Daarin zit een grote uitdaging. Wij benadrukken sterk 'Hoorn VOC-stad'. We hebben een zware discussie gehad over het standbeeld van JP Coen in de stad, op een hele goede manier. Je ziet dan hoe de historie doorwerkt in het heden en zorgt voor heftige debatten: kun je wel een standbeeld van zo'n meneer midden op je plein hebben staan? Dat gaat natuurlijk over mensenrechten. Wat voor stad zijn we met zijn allen? De West-Friese identiteit doet het goed."

Ik vat het altijd samen als 'vroeger was Hoorn een stad die op haar voorwaarden de wereld in ging. En nu komt de wereld op haar voorwaarden naar Hoorn toe'.

We moeten het hier met die 160 etnische groepen met elkaar doen in die oer-Hollandse setting. Is dat een waterdicht verhaal? Nee, nog lang niet. Want na de Polen komen waarschijnlijk nu de Bulgaren en Roemenen naar de agribusiness hier. Dat gaat om 8 tot 10.000 mensen. Dat levert onder de bevolking uiteenlopende reacties op, ook heftige."

En hoe ziet u dan in dat verband de rollen van een gemeentebestuurder?

“De rollen die ik eerder noemde, passen alleen op een fundament van vrede en rechtvaardigheid. In Syrië hoef je dat niet te gaan roepen. Steden kunnen heel goed de ontmoeting organiseren. Van drie wethouders in Parijs leerde ik dat je door de ontmoeting te organiseren vreemden kunt ‘ontvreemden’, om het maar zo te zeggen. Zij vierden ongeveer alle feesten die er wereldwijd te verzinnen waren. Ik weet niet meer wie het gezegd heeft, maar een heel heldere typering vind ik de uitspraak: ‘een goede stad is een plaats waar je zoveel mogelijk ontmoetingen kunt hebben tegen zo laag mogelijke kosten’. Als stadsbestuur moet je op zoek naar de ongebruikelijke combinaties. Wij hadden in Hoorn ‘de avond van de ontmoeting’. Iedereen kon zijn levensverhaal vertellen en wat opviel was de enorme openheid van iedereen uit al die verschillende culturen. En ook: ieder huisje heeft zijn kruisje. Voor mij staat zo’n avond in het perspectief van vrede en rechtvaardigheid en daarmee de kracht van de eigen samenleving. Want mensen moeten elkaar durven en willen ontmoeten. Een Nederlandse burgemeester krijgt mensen daarin mee, omdat hij of zij gezien wordt als onafhankelijke, niemand verdenkt hem of haar van stemmenjacht.”

Mag ik het zó vertalen dat u sterk denkt in termen van kansen?

“Ja, ik denk in termen van toegang tot kansen. We hebben alle talent, echt alle talent, maar grote institutionele zwakheden. Die moeten veranderen, maar dat zijn lange gevechten. Ik volg de website en de discussies van de Raad van Europa nog. Toen ik er zat was het een “shop without a window” en dat is het nog steeds. Is het een organisatie die feiten schept? Nee. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wel, dat heeft veel meer macht en gezag dan de Raad van Europa ooit zal hebben. Maar voor de landen in Midden- en Oost-Europa is de Raad wel van groot belang geweest. Omdat ze geholpen heeft een fundament van veiligheid en gelijkheid te leggen in die samenlevingen.”

Uw jaren in Straatsburg hebben inspiratie gegeven. Veel collega-bestuurders lopen niet in die gremia rond en hebben niet de soort ontmoetingen die dat met zich meebrengt. Is er voor hen een andere bron?

“Ik heb het antwoord niet. Ik denk dat de clash tussen het lokale en het internationale in het publieke debat steeds groter wordt. Maar dat loopt niet in de pas met hoe de wereld zich zal ontwikkelen: de werkelijkheid zal een andere zijn.

Het lokale wordt steeds internationaler en het internationale wordt lokaal. Dat loopt steeds meer door elkaar heen. Dat is een gegeven. En je kunt maar beter proberen te begrijpen wat er echt aan de hand is en daar zo goed mogelijk op inspelen.

Als stadsbestuurder heb ik daarin een mooie taak en een prachtige uitdaging. Het is heel zinvol werk.”

3.2 Jon Hermans-Vloedveld, burgemeester van Almelo (VVD) over mensenrechten

Wat hebben gemeenten en mensenrechten met elkaar te maken?

“Als gemeentebestuurders maken we continu afwegingen die gevolgen hebben voor onze inwoners en zien we van dichtbij hoe problemen ontstaan waarbij mensenrechten in het geding zijn. Plaatsen we veiligheidscamera’s op publieke plaatsen? Hoe gaan we om met de bouw van moskeeën in onze gemeenten? Hoe gaan we om met de bescherming van kwetsbare groepen bij de uitvoering van de WMO? Hoe kunnen burgers zich eigenlijk beroepen op hun recht op gelijke behandeling?”

Hoe zijn mensenrechten vastgelegd?

“Het fundament voor de mensenrechten werd gelegd in 1948, met de aanvaarding van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. In de decennia daarop volgden vele mensenrechtenverdragen. Denk bijvoorbeeld aan verdragen op het gebied van burger- en politieke rechten, economische, sociale en culturele rechten, en rechten van minderheden. Nederland heeft bijna alle mensenrechtenverdragen ondertekend en geratificeerd. Dit betekent dat alle overheden in ons land, dus ook gemeenten, de verantwoordelijkheid hebben om de mensenrechten van hun burgers te beschermen, te respecteren en te verwezenlijken.”

Dus mensenrechten worden op internationaal en nationaal niveau vastgesteld. Waarom zouden dan juist gemeenten zich erom moeten bekommeren?

“Door het directe contact met burgers zijn wij in gemeenten bij uitstek in staat om die verantwoordelijkheid in praktijk te brengen. Door de toenemende decentralisatie is de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor mensenrechten bovendien steeds breder geworden. Kennis van en bewustzijn over mensenrechten zijn onontbeerlijk om deze verantwoordelijkheid te dragen.

In de praktijk valt me overigens op dat mensenrechten nog te weinig op het netvlies staan van collega bestuurders, ambtenaren en raadsleden. Nog te vaak komt het voor dat betrokkenen in gemeenten pas een ‘aha Erlebnis’ krijgen op het moment dat een mensenrecht al in de knel is gekomen in de alledaagse praktijk.

Wat ik daarmee wil zeggen is dat de formele link met een mensenrecht dan te laat wordt gelegd. In de praktijk kan dat leiden tot onwenselijke situaties, waarbij burgers de dupe zijn. Hier moeten we echt pro-actiever op worden.”

Gaat dat lukken?

“Ik geef direct toe dat het soms lastig is hoor. Het is namelijk niet altijd duidelijk of er sprake is van een wettelijk recht op bescherming of dat er sprake is van een ethische norm. Vorig jaar hebben we hier met een groep collega’s bij stilgestaan in een netwerkbijeenkomst in Lelystad. We hebben toen gekeken naar de toepassing van mensenrechten in specifieke probleemsituaties met bijvoorbeeld dak- en thuislozen en zorgmeiden⁵. Maar ook het armoedebeleid in bredere zin is aan bod geweest. Waar ligt eigenlijk de ondergrens vanuit mensenrechten perspectief? Ik merkte dat collega bestuurders weinig behoefte hebben om langs een meetlat gelegd te worden, waar het gaat om de toepassing van mensenrechten in hun gemeenten. Collega’s zijn wel te vinden voor een benadering waarbij ze op een positieve manier worden uitgedaagd om mensenrechten beter te borgen. Dat vergt de ontwikkeling van nieuwe taal en nieuwe instrumenten.”

⁵ Jonge vrouwen met gedragsproblemen, zoals ADHD en andere stoornissen in het autistisch spectrum, hechtingsproblemen of een geschiedenis van verwaarlozing, vrijwel altijd in combinatie met een licht verstandelijke beperking.

Met welke dilemma's op mensenrechten gebied worstelt u zelf?

"Ik blijf het afgeven van een maatregel voor inbewaringstelling een zware verantwoordelijkheid vinden. De wet stelt me in staat om zo'n maatregel te nemen, en daarmee iemands vrijheid per direct te ontnemen, zonder dat ik de persoon in kwestie hoeft te zien. In het algemeen hebben burgemeesters, met hun burgemeestersbevoegdheden en de portefeuille openbare orde in bredere zin, een bijzondere rol als het gaat om de handhaving van mensenrechten. In mijn ogen verplicht dat hen ook om de promotie ervan serieus te nemen. Het bijzondere van de positie van de burgemeester daarbij is dat deze boven de partijen staat. We moeten ervoor waken dat mensenrechten apolitiek blijven. Mensenrechten zijn universeel en daarmee van iedereen en alle partijen."

Ruim baan voor het naleven van alle mensenrechten dus!

"Helaas leven we in een tijd waarin we ons, als gevolgd van budgettaire krapte, voortdurend moeten afvragen welke diensten we nog wel en welke diensten we niet meer kunnen aanbieden. Mensenrechten vormen voor mij een belangrijke toetssteen voor discussies in dat kader. Ze kunnen duidelijk maken waarom iets de blijvende bemoeienis van de overheid vraagt."

Wat zijn uw persoonlijke drijfveren?

"Ik zie het als mijn opdracht de rol van mensenrechten in gemeenten sterker op de agenda te zetten. Om bestuurders en ambtenaren, maar ook onze inwoners bewuster te maken van het feit dat er geen democratie kan zijn zonder volledig begrip van, en respect voor, mensenrechten. In Almelo stonden we in oktober op verschillende manieren stil bij de Europese Week van de Lokale Democratie. Er waren diverse feestelijke momenten en er was een debat. Die gelegenheden grijp ik aan om aandacht te vragen voor mensenrechten. In het bijzonder heb ik, met het oog op de verkiezingen in maart, een oproep gedaan voor actieve participatie in de lokale democratie. Ook een essentieel mensenrecht, ten slotte."

Welke bestuurlijke rollen vervult u om te pleiten voor de aandacht voor mensenrechten op lokaal niveau?

"Als burgemeester van Almelo ben ik lid van de Nederlandse delegatie naar het Congres van Lokale en Regionale overheden van de Raad van Europa. Binnen deze delegatie ben ik portefeuillehouder mensenrechten op lokaal niveau, een rol die ik ook vervul in de VNG Commissie Europa en Internationaal. Namens het Congres van Lokale en Regionale Overheden heb ik mogen deelnemen aan een aantal monitoringsmissies. Zo heb ik de lokale verkiezingen in Oekraïne, Armenië en Bulgarije van dichtbij kunnen meemaken. Tijdens die missies heb ik vanuit het perspectief van de Raad van Europa gekeken, maar ook met mijn eigen Nederlandse bril. Het gaat overigens niet alleen om kijken, maar ook om bijdragen. Zeker, we zijn kritisch als het moet, maar het gaat er met name om verbetering mogelijk te maken. Dat vergt een open en constructieve houding. Een belangrijke les die ik heb geleerd is dat democratie nog niet overal vanzelfsprekend is."

Kunt u dat toelichten?

"Wat me opviel tijdens de missies is dat er in Oost-Europese stemlokalen vaak politici aanwezig zijn. Daar zijn we kritisch op, maar bij ons in Nederland zitten ook in bijna alle gemeenten mensen achter de tafel, in stembureaus, die op kieslijsten staan. Overigens heeft de Kiesraad een advies uitgebracht om géén politici meer als stembureau lid te laten fungeren. Dat brengt me tot een ander punt, namelijk dat we democratie in ons eigen land als te vanzelfsprekend zijn gaan ervaren. We denken veel te vaak dat het wel loopt zoals het loopt. En dat terwijl je elke dag aan de kwaliteit en de duurzaamheid van democratie moet werken."

Wat zijn uw verwachtingen ten aanzien van de toekomst?

"Ik zie de overgang naar de nieuwe raads- en collegeperiode als een mooie gelegenheid om ambities

op het terrein van de mensenrechten nog eens goed tegen het licht te houden.

Het kan heel nuttig zijn om die ambities in de verschillende overdrachtsdocumenten vast te leggen. Toevoegingen op een later moment zijn altijd lastig. Hoe dan ook zullen zich de komende jaren nieuwe, ingewikkelde vraagstukken blijven voordoen.

Het is dan belangrijk om te handelen vanuit de gedachte dat het stelsel van mensenrechten afspraken een levend geheel vormt. In discussies daarover past geen opgeheven vingertje.”

3.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; ongelijkheid en internationale samenwerking

Veel gemeenten hebben een beleid dat er op is gericht ongelijkheid te verminderen, in harmonie ‘samenleven’ te bevorderen en onderling begrip tussen verschillende groepen in de samenleving te bevorderen. Daarbij kunnen ze ook een koppeling maken met hun internationale beleid. Ook in internationaal perspectief spelen thema’s als ongelijkheid immers een belangrijke rol. 30 procent van de gemeenten maakt af en toe de verbinding met het internationale, en vijf procent regelmatig of vaak (zie tabel 3). Ruim de helft van de gemeenten geeft aan dat deze link niet gelegd wordt. Vooral de grootste gemeenten verbinden het internationale aan de aandacht voor ongelijkheid en samenleven (alle G4 doen dit op zijn minst af en toe). Onder de gemeenten van 100.000-300.000 inwoners doet 67 procent dit af en toe of regelmatig tot vaak.

Tabel 3 - Maakt uw gemeente expliciet de verbinding met het internationale, bij haar aandacht voor (on)gelijkheid, samenleven, etc.?

	Gemeentegrootte					Alle gemeenten
	< 20.000	20.000 - 50.000	50.000 - 100.000	100.000 - 300.000	> 300.000	
ja, regelmatig tot intensief	0%	3%	4%	17%	25%	4%
ja, af en toe	22%	24%	39%	50%	75%	30%
Nee	72%	57%	43%	33%	0%	55%
weet niet	6%	16%	13%	0%	0%	11%
Totaal (n)	37	70	24	14	4	149

n = 149

4. Vergroten van veiligheid en weerbaarheid van gemeenschappen

Rampen zijn van alle tijden. We kunnen ons de beelden van vernieling en leed als gevolg van de Tsunami in Zuidoost Azië en de aardbeving op Haïti nog goed herinneren. In november 2013 zorgde de orkaan Haiyan op de Filipijnen voor veel slachtoffers. Zijn gemeenten bereid om bij te dragen als er elders een ramp plaatsvindt en waar moet die bijdrage uit bestaan? Gemeenten hebben specifieke expertise op het gebied van lokaal bestuur en kunnen mensen mobiliseren. Ook kunnen zij inzetten op het versterken van weerbaarheid. Het Engelse woord 'resilience' wordt vaak gebruikt om aan te geven dat vergroten van weerbaarheid belangrijk is om tegenslagen op te kunnen vangen. Hans Janssen, burgemeester van Oisterwijk, geeft zijn visie op de kracht van gemeenten bij rampenbestrijding en wederopbouw. Hij maakte namens de VNG deel uit van een solidariteit- en hulpmissie van United Cities and Local Government (UCLG) naar door Syrische vluchtelingen overspoelde gemeenten in Jordanië. Jan van Zomeren, burgemeester van Gemert-Bakel, gaat in op de vraag wat gemeenten kunnen doen om weerbaarheid te vergroten. Zijn gemeente heeft een band met Bushenyi in Oeganda waarbij voedselzekerheid en het vergroten van weerbaarheid centraal staan.

4.1 Hans Janssen, burgemeester van Oisterwijk (CDA) over hulp bij rampen

Waarom pleit u voor steun aan lokale overheden na rampen? Zijn er geen andere prioriteiten?

"Als zich ergens in de wereld een ramp voordoet, dan staat het redden van mensenlevens voorop. Er is dan, terecht, veel aandacht voor noodhulp.

Wat mensen zich minder goed realiseren is dat een ramp vaak grote gevolgen heeft voor het functioneren van de getroffen lokale overheden. In Haïti bijvoorbeeld lagen de ge-

meentehuizen in puin, met de bevolkingsregisters en de kadastrale informatie onder de brokstukken.

In sommige gemeenten moesten vergaderingen letterlijk onder de boom plaatsvinden. Door bestuurders en ambtenaren die zelf getraumatiseerd waren door het verlies van familie en vrienden. Geen wonder dat het dan grote moeite kost om de publieke dienstverlening weer op gang te brengen.”

U spreekt met passie.

“In Jordanië heb ik een jaar geleden zelf kunnen zien hoe groot de impact van een ramp op lokale overheden kan zijn. Namens de VNG maakte ik deel uit van een solidariteit- en hulpmissie van United Cities and Local Government (UCLG). Gemeenten in het noorden van Jordanië worden overspoeld met Syrische vluchtelingen. Dat leidt tot allerlei verdringingsverschijnselen. Klinieken zitten vol met oorlogsslachtoffers, klaslokalen puilen uit en huurprijzen zijn sterk gestegen. Ook op de arbeidsmarkt is er sprake van verdringing. Ondertussen is de hoeveelheid afval sterk gestegen en dreigt er een tekort aan drinkwater te ontstaan. De combinatie van problemen leidt tot sociale onrust tussen Syriërs en de lokale bevolking. Al met al een enorme uitdaging voor de relatief zwakke gemeenten.

Ik probeer me wel eens voor te stellen wat ik zou moeten doen als we hier in Oisterwijk duizenden ontheemde Belgen moeten opvangen. En dat dan voor onbepaalde tijd. Je moet er toch niet aan denken...”

Kunt u wat nader ingaan op het begrip ramp?

“Volgens mij moet je onderscheid maken tussen gemeenten die worden getroffen door een natuurramp en gemeenten die worden getroffen door een ‘sluimerende’, door mensen veroorzaakte ramp. Een gemeente als Tacloban op de Filippijnen is tamelijk plotseling en bijna volledig verwoest door de tyfoon Haiyan. Dat betekent dat je organisatiecapaciteit als lokale overheid ook enorm is geraakt. We mogen er van uit gaan dat er heel veel gemeentelijke infrastructuur kapot is. In Jordanië is er weliswaar sprake van een ramp, maar de gemeenten functioneren in ieder geval nog wel.”

U maakt onderscheid tussen natuurrampen en door mensen veroorzaakte rampen. Heeft zo’n onderscheid gevolgen voor de mate van hulpverlening?

“Kijk, je ziet dat de Westerse bevolking makkelijker de portemonnee trekt voor de hulp aan mensen die door een natuurramp zijn getroffen dan voor mensen die te lijden hebben van een door mensen gecreëerde ramp. Het klinkt wrang, maar Syrië is in dat opzicht gewoon een moeilijk te ‘verkopende’ ramp. Wat ik een goede beweging vind is dat VN instanties, centrale overheden en non-gouvernementele organisaties steeds meer begrip krijgen voor de cruciale rol van lokale overheden bij het voorkomen van rampen en in de wederopbouwfase. Dat begrip is volstrekt terecht. Het komt nog veel te vaak voor dat allerlei hulporganisaties enorme verwachtingen koesteren ten opzichte van een gemeente die, plat gezegd, zelf op zijn gat ligt.”

Wat kunnen Nederlandse gemeenten doen om te helpen?

“Duidelijk mag zijn dat gemeenten grotere kwaliteiten hebben dan het trekken van het chequeboek.

In Jordanië zie je dat er, naast essentiële hardware, gevraagd wordt om know-how op het terrein van gemeentereiniging, drinkwater en openbare orde, om maar eens een paar punten te noemen. Die kennis is aanwezig binnen Nederlandse gemeenten en gemeenten in andere landen.

Waar het om gaat is dat die know-how op de juiste manier beschikbaar wordt gemaakt. Zeker, daar gaan kosten mee gepaard. Het is dus zaak om donoren te overtuigen van de toegevoegde waarde van gespecialiseerde hulp aan lokale overheden in een rampgebied.”

We hebben het tot nu toe gehad over de respons op rampen in het buitenland. Je zou ook kunnen zeggen, concentreer je op het voorkómen van rampen.

“Kort na de ramp op de Filippijnen zag ik op internet dat een Filippijnse burgemeester er in was geslaagd om zijn volledige bevolking naar een veilige plek te evacueren voordat de tyfoon aan land kwam. Deze burgemeester had naar eigen zeggen gehandeld naar het protocol dat hij aangereikt had gekregen in een training van het UN Office for Disaster Risk Reduction. Ik begrijp de nadruk op het handelen na rampen, maar ik geloof sterk in het reduceren van risico's en het goed voorbereid zijn op eventuele rampen. Die risico's verschillen natuurlijk per gebied.”

Hoe is dit soort zaken in uw gemeente georganiseerd?

“In Oisterwijk draag ik de verantwoordelijkheid voor de veiligheid. Ik word natuurlijk goed ondersteund. Allerlei ambtenaren zijn op de een of andere manier betrokken bij ons veiligheidsbeleid. Ambtenaren van de afdeling bouwzaken voeren toetsen uit. Onze rampen coördinator houdt belangrijke informatie voortdurend 'up-to-date' en zorgt ervoor dat altijd duidelijk is wie er stand-by zijn in het geval van een calamiteit. Er zijn regionale risicokaarten en opvang & evacuatieplannen. In de Nederlandse gemeenten zijn de zaken op een soortgelijke manier georganiseerd. Ik zou me kunnen voorstellen dat we onze ervaringen delen met lokale overheden in landen waarin veiligheidsbeleid nog in de kinderschoenen staat.”

We ronden af. Kunt u aangeven hoe 'de respons op rampen in het buitenland' op de kaart staat in Nederlandse gemeenten?

“Als je naar de internationale oriëntatie van Nederlandse gemeenten kijkt dan moet je vaststellen dat de respons op internationale rampen niet tot het standaard repertoire behoort. Op vele andere beleidsterreinen is een internationale oriëntatie juist heel vanzelfsprekend. Nagenoeg alle belangrijke dossiers van gemeenten hebben tegenwoordig wel een internationale dimensie. Of het nou gaat om het versterken van je economie of over het reduceren van fijnstof. Veel van dat werk heeft met regelgeving te maken. Goede lobby's zijn dan van niet te onderschatten belang. Daar ligt een kerntaak voor de VNG. Tegelijk hecht ik eraan dat de VNG ook een stevige rol speelt in de internationale solidariteit. Simpelweg omdat we weten hoe wereldwijd de eerste overheid aan zet is om rampen te voorkomen, erop in te spelen en om concrete nood te lenigen, goed afgestemd met de inzet van de internationale gemeenschap en die van NGO's. Ik vind dat we daarbij niet in een kramp moeten schieten als een dergelijke inzet ons naar het buitenland brengt. Ik ken de kritiek, maar het zou jammer zijn als we ons laten verlammen door politiek cynisme.”

4.2 Jan van Zomeren, burgemeester van Gemert-Bakel (PvdA) over vergroten van weerbaarheid

Hoe 'internationaal' is uw gemeente?

"Vergeleken met de andere gemeenten in Brainport Oost is onze gemeente niet sterk internationaal georiënteerd. Onze bedrijven zijn voornamelijk toeleveranciers van de grotere bedrijven in deze regio. Wat ons verder kenmerkt is de vee-teelt. Binnen onze gemeentegrenzen worden grote aantallen varkens, nertsen en kippen gehouden. Dat leidt tot allerlei disbalansen, waaronder een veel te grote uitstoot van CO₂. Verduurzaming is vereist. Daar zijn bij ons wel vijf of zes ambtenaren mee bezig."

Als ik dezelfde vraag aan mensen hier op straat zou stellen, welk antwoord zou ik dan krijgen?

"Als je mensen in onze gemeente vraagt 'wat doet de gemeente aan internationaal werk' dan zal het, als mensen het al weten, al snel over Oeganda gaan. We hebben namelijk al jarenlang een band met de Oegandese gemeente Bushenyi. In onze relatie met Bushenyi hebben we ons een paar jaar geconcentreerd op projecten op het gebied van afvalbeheer. Op dit moment richt onze samenwerking zich op voedselzekerheid. We steunen de gemeente in het verbeteren en vergroten van de compost opbrengst, om daarmee de bananenplantages van grondstoffen te kunnen voorzien. We doen dat overigens in het kader van het Local Government Capacity Programme van VNG International, dat wordt gefinancierd door het ministerie van Buitenlandse Zaken."

Wat betekent de samenwerking met Bushenyi voor Gemert-Bakel?

"Kort geleden hadden we hier een delegatie uit Bushenyi op bezoek. Dat viel op natuurlijk. Toevallig hadden we op de dag dat de delegatie ons bezocht ook de Commissaris van de Koning op bezoek. Het was indrukwekkend om te zien welke dynamiek er op gang kwam tussen de Commissaris, de delegatieleden uit Bushenyi en mensen uit onze eigen gemeente. Zelf kiezen we er voor om onze samenwerking met Bushenyi niet te vaak en te breed uit te meten. Helemaal niet nu we in Gemert-Bakel de tering naar de nering moeten zetten. Goede maatvoering in communicatie is daarom belangrijk."

Wat beweegt Gemert-Bakel om met Bushenyi samen te werken?

"Waar het in de kern om draait in onze samenwerking met Bushenyi is dat de capaciteit om tegenslagen op te vangen daar toeneemt. Het woord dat daar tegenwoordig voor gebruikt wordt is 'resilience'. Je moet dan vooral denken aan tegenslagen in de vorm van natuurrampen. Maar het zou ook kunnen gaan om de manier waarop er met grote politieke conflicten en geweld wordt omgegaan. Niet lang geleden werd het noorden van Oeganda nog geteisterd door het Leger van de Heer, van krijgshoofd Joseph Kony. Gelukkig is het nu rustig in Oeganda."

Hoe doe je dat dan, 'resilience' vergroten?

"Het is van het grootste belang dat de mensen daar van incident denken naar een structurele aanpak gaan."

Ik heb het dan niet direct over gedetailleerde meerjarenplannen, maar over realistische, werkbare plannen voor de middellange termijn. Geen plannen met enorme begrotingen. Het gevaar bestaat dat het zelf oplossend en zelf organiserend vermogen geen kans krijgt om te groeien als je te snel over geld gaat praten. Kleine, gerichte investeringen lijken me wel verstandig."

Hoe gaat dat in de praktijk?

"Kort geleden was onze gemeentesecretaris nog met een delegatie in Oeganda. Hij raakte daar in gesprek met collega's uit Kasese, waar in mei vorig jaar een grote overstroming was. Als die overstro-

ming 's nachts had plaatsgevonden waren er vele honderden doden gevallen. Omdat de overstroming overdag plaatsvond viel het aantal slachtoffers mee. Maar de ravage was enorm. Volgens de collega's in Kasese was in dit geval voldoende technische kennis aanwezig om een gecontroleerde overstroming te laten plaatsvinden. Dat had veel ellende kunnen voorkomen. Volgens dezelfde collega's beschikt Oeganda ook over voldoende financiële middelen om zo'n preventieve technische ingreep te financieren. Het probleem, aldus de collega's, is dat gevaar van overstroming in een regio buiten Kampala simpelweg geen prioriteit krijgt. Dit is een politiek / bestuurlijk probleem waar wij als Nederlandse gemeente geen invloed op uit kunnen oefenen. Wat we wel hebben gedaan, is praten over mogelijke 'early warning' en 'damage control' systemen. Zo wordt er nu nagedacht over het installeren van een sirene. Geen maatregel die overstromingen kan voorkomen, maar wel een die levens kan redden."

Nuttig advies uit Gemert- Bakel dus...

"Laat ik niet doen alsof wij hier geen incidenten meemaken. In de mooie zomer van vorig jaar kwamen er opeens 8000 mensen per dag op Strandbad Nederheide af, een grote nieuwe zwembad met een fraai zandstrand. Met die aantallen hadden we geen rekening gehouden. Met zoveel mensen in en rond het water is een ongeluk zo gebeurd. En dat wil je te allen tijde voorkomen, natuurlijk. We moesten alle zeilen bijzetten om dat in goede banen te leiden. We zijn nu bezig om te bepalen hoe we dat vanaf volgend seizoen beter kunnen organiseren. Dat is wat ik bedoel met het bepalen van een structurele aanpak om incidenten te voorkomen. Het is dit soort voorbeelden dat je uitstekend kunt delen met collega's uit andere landen."

U benadrukt het delen van ervaringen tussen collega's.

"Inderdaad. Wat me telkens weer opvalt is hoe belangrijk de relaties tussen gemeentelijke collega's zijn om problemen en oplossingen in alle eerlijkheid met elkaar te kunnen bespreken.

Ik durf rustig te beweren dat wij er beter in slagen om door te dringen tot onze collega's, en daarmee tot de werkelijke problematiek, dan medewerkers van NGO's, van de VN of van centrale overheden.

Je deelt een beroep, je deelt de uitoefening van een publieke taak. Dat schept een sterke band. Een vertrouwensband. De 'collega tot collega' benadering is de meest effectieve benadering die ik tot nu toe ben tegengekomen op dit vakgebied."

De meest effectieve benadering...

"Ja, en ik zeg dat overigens ook op basis van mijn ervaring als burgemeester van Heumen. Heumen had een uitwisselingsrelatie met Srebrenica. Een bijzondere band natuurlijk, gezien de beladen relatie tussen Srebrenica en Nederland. Dat merkte je aan alles. We waren jaarlijks aanwezig bij de herbegrafenis. Elk jaar namen we raadsleden mee, totdat bijna alle raadsleden de bijeenkomst een keer hadden bijgewoond. Dat was telkens weer indrukwekkend. Ik merkte aan de raadsleden dat de reis naar Srebrenica een relativerend effect had op de taken hier. Ook na terugkeer in Heumen. Zelf zal ik nooit vergeten hoe de ogen van de burgemeester van Srebrenica me tijdens een van die herdenkingen opzochten. Daar zat hij, omringd door hoogwaardigheidsbekleders uit de hele wereld, zoekend naar zijn collega uit Heumen."

Terug naar de startvraag, maar dan gericht op de toekomst. Hoe 'internationaal' wordt Gemert-Bakel na de verkiezingen op 19 maart?

"Ik verwacht niet dat het nieuwe collegeakkoord in onze gemeente een internationaal stuk gaat worden. Wel verwacht ik dat we door zullen gaan met het maken van realistische en bewuste keuzes. Wat mij betreft past een gerichte samenwerking met Bushenyi daarbij."

4.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; betrokkenheid bij rampen

Wat blijkt uit het onderzoek onder Nederlandse gemeenten? Zijn zij bereid in kennis of materieel bij te dragen bij (natuur)rampen in gemeenten in het buitenland? En geldt dit voor grotere gemeenten meer dan voor kleinere gemeenten? Minder dan de helft van de gemeenten is (waarschijnlijk) bereid bij te dragen. Ruim 10 procent zegt zeker bereid te zijn om een bijdrage aan noodhulp of wederopbouw te leveren. 34 procent stelt dat dit waarschijnlijk het geval zal zijn (zie tabel 4).

Opvallend is het verschil tussen grote en kleine gemeenten. Twee van de vier grote gemeenten stellen dat zij waarschijnlijk niet zullen bijdragen. Eén grote gemeente wil wel bijdragen aan de wederopbouw. Van de gemeenten met 100.000 tot 300.000 inwoners stelt ruim 40 procent dat ze waarschijnlijk wel bij zal dragen en nog eens 16 procent stelt dat ze in principe bereid zijn om dit te doen.

Tabel 4 - Onze gemeente is, als daar vraag naar is, in principe bereid om kennis en/of middelen ter beschikking te stellen voor door (natuur) rampen getroffen gemeenten in het buitenland.

	Gemeentegrootte					Alle gemeenten
	< 20.000	20.000 - 50.000	50.000 - 100.000	100.000 - 300.000	> 300.000	
ja, bijdrage aan noodhulp	5%	6%	13%	8%	0%	7%
ja, bijdrage aan wederopbouw	6%	1%	4%	8%	25%	4%
waarschijnlijk wel	36%	31%	39%	42%	0%	34%
waarschijnlijk niet	19%	30%	22%	8%	50%	24%
Nee	17%	12%	0%	0%	25%	11%
weet niet	17%	20%	22%	34%	0%	20%
totaal (n)	36	67	23	12	4	142

n = 142.

5. Klimaat en Duurzaamheid

Duurzaamheid is een breed begrip en kan zich richten op verschillende deelonderwerpen zoals klimaatverandering en biodiversiteit. Duurzame mondiale publieke goederen, grensoverschrijdende 'goederen' waarop iedereen recht heeft en toegang toe zou moeten hebben, komen ook steeds meer in de belangstelling te staan. Vooral klimaatverandering wordt gezien als een urgent vraagstuk waaraan op verschillende schaalniveaus gewerkt moet worden. Het heeft ook raakvlakken met andere thema's zoals zeespiegelstijging, water en voedselzekerheid. Bij gemeenten staat vooral de uitstoot van broeikasgassen, energieverbruik en duurzaam bouwen centraal. Thijs de la Court, wethouder in Lochem gaat in op de veranderende rol van gemeenten ten aanzien van initiatieven uit de samenleving. Bert Bouwmeester, burgemeester van Coevorden zoomt in op duurzame groei in de gemeentelijke praktijk.

5.1 Thijs de la Court, wethouder Duurzaamheid in Lochem (GroenLinks) over de energieke samenleving

Iedereen is voor duurzaamheid. Waar valt nu precies de winst te behalen?

"Energiebesparing en duurzaam renoveren bij particulieren is een thema waar we echt slagen moeten en kunnen maken. Hier in Lochem overlegt Lochem Energie, onze coöperatieve energievereniging, over een makelaarsfunctie tussen particulieren en 'bouwend Lochem'. Zodat eigenaren/bewoners die duurzaam willen renoveren -en dan hebben we het over stevige investeringen!- niet zelf de weg hoeven te vinden maar 'ontzorgd' worden met een krachtig en gecertificeerd aanbod. Met Bouwend Nederland en de installateurs overleggen we over die certificering. Bedrijven die een energie-nul woning realiseren, zorgen dan ook echt dat de energienota naar nul gaat."

Er gebeurt veel, hier in Lochem...

"Lochem Energie mobiliseert bewoners en bedrijven op allerlei fronten. 'Crowd-funding' voor zonne-

panelen op huurwoningen is in volle gang, de zon atlas wordt breed ingezet, de energiewinkel draait, er is intensief debat over windenergie, scholen worden geactiveerd en ga zo maar door. Dat vraagt een initiatief dat lang niet altijd 'zomaar' tot stand komt. In één van onze wijken willen we duurzaam renoveren stimuleren. Dat vergt een zorgvuldige aanpak. Met de woningcorporatie, met Lochem Energie, met het opbouwwerk en met de wijkvereniging. Want dáár zal het initiatief wortel moeten vatten. Dáár zitten de mensen die het eigendom moeten claimen. Het zijn hún huizen, hún straten, hún wijken en ze zullen in staat moeten worden gesteld zelf te bepalen hoe ze dit proces op gaan pakken."

U spreekt vaak over de energieke samenleving. Hoe faciliteer je die energieke samenleving? Wat is je rol in de verschillende stadia van ontwikkeling. Hoe stuur je? Wanneer laat je los?

"Het zoeken, wachten en versnellen, contacten leggen en niet doorduwen, voorwaarden creëren maar niet bepalen, de competenties voor dat soort processen, die zijn zeldzaam in gemeenteland.

Je vindt ze bij het opbouwwerk. Uiteindelijk is het geen project van de gemeente, maar een burgerinitiatief, in eigendom en onder regie van de bewoners zelf. Dán krijg je rendement, dan beklijft het en dan weet je ook dat het als vliegwiel binnen je gemeente gaat werken en andere wijken worden aangestoken."

Wat is nu zo speciaal aan die nieuwe rol van de overheid?

"We zijn gewend aan een overheid die haar zaken echt zelf uitvoert of op z'n minst heel strakke regie heeft over wat er gebeurt. Wij geven paspoorten uit, zorgen voor vergunningen, maken een bestemmingsplan en stellen een rechtvaardige inkomensondersteuning vast. Wij geven opdracht voor bomenonderhoud, de bouw van een brug of de aanleg van een weg. Dat zit in onze overheidscultuur, diep in onze structuren. En dan zouden we maatschappelijke partijen, zoals een coöperatieve energievereniging of een dorpsraad als gelijkwaardig, als partner zien? Ja, in leuke experimenten bij een mooie gebiedsontwikkeling, een gezamenlijke vormgeving van een wijk, dan willen we dat wel eens doen. Als de ambtenaar enthousiast is en de wethouder het ziet zitten. Maar structureel? Dus de samenleving in haar macht zetten, met al haar organisaties als serieuze ontwerpers, uitvoerders, als partijen die de regie pakken, fondsen werven, plannen van aanpak neerzetten, zelf dominant het initiatief nemen? Nou, dat is wel wat anders."

Gemeenten pakken volgens u nog te weinig die nieuwe rol?

"In discussies over de borging van klimaatbeleid zie je zelden dat gemeenten zichzelf kritisch analyseren en kijken naar hun toekomstige rol als facilitator naar een sterk maatschappelijk veld. En zelden hoor ik ze over de processen en competenties die daarbij horen. Zelden hoor ik ze hun eigen 'macht' ter discussie stellen, zichzelf overbodig maken. Misschien is dat ook contradictoir. Een wethouder die een proces aanjaagt om op de achtergrond te blijven en eigendom, rendement en kracht over te dragen. Misschien is het ook een conflict tussen participatieve en representatieve democratie. Je moet als raad ook maar durven, kaders stellen en vervolgens los laten!"

Ik heb begrepen dat uw buitenlandervaring grote impact heeft gehad op uw werk als wethouder.

"Mijn jaren in India vind je inderdaad terug in mijn werk in Lochem. En voor een belangrijk deel komt dat doordat de crisis in het 'Zuiden' veelal om heldere inzichten en keuzes vraagt, vaak met een zwakke overheid. Kracht en macht van onderop, lokaal eigendom, brede participatieve processen en systeemverandering zijn sleutelwoorden. Die zijn voor ons in het Noorden, ook in Lochem, evenzeer van belang."

Wordt in Lochem in discussies met inwoners en bedrijven expliciet de verbinding gemaakt tussen lokaal energie- en klimaatbeleid en het mondiale energie- en klimaatvraagstuk?

“Nee, die expliciete verbinding wordt niet vaak gemaakt. En dat terwijl we ons goed realiseren dat Lochem geen eiland is. Lochem Energie spant zich in voor minimaal 60% duurzame energie in 2020. Prachtig, maar op wereldschaal, of zelfs landelijk, zet dat natuurlijk geen zoden aan de dijk. Het is zelfs zo dat de reductie van CO₂ emissies hier anderen de ruimte geeft om meer CO₂ uit te stoten... Dat is een pervers uitvloeisel van de Kyoto afspraken. Het systeem klopt gewoon niet.

We zullen dus de verbinding moeten zoeken om op internationaal niveau, om te beginnen op Europees niveau, te pleiten voor verandering.

Friesland Campina, een van de grootste bedrijven in Lochem, streeft naar het klimaatneutraal produceren van melk. Dat gebeurt bijvoorbeeld door mestraffinage, micro vergisting en zonnepanelen op boerderijen. Als lokale overheid kunnen we een nuttige rol spelen in dat proces. Wij kennen ‘onze’ boeren en kunnen ze, samen met de LTO⁶ bijeen brengen om dit proces te doen slagen. Sterker nog, als wij dit type initiatieven niet ondersteunen, dan komen uiteindelijk onze boeren op achterstand te staan, met alle economische en ecologische gevolgen van dien. Als wij als gemeente onze rol niet spelen worden er kansen gemist.”

Ziet u, naast de veranderende houding van overheden, nog andere belangrijke veranderingen aankomen de komende tijd?

“Nieuwe financieringsmodellen zullen een grote vlucht nemen. Veel van de initiatieven op het gebied van duurzaamheid worden nu nog op ‘klassieke’ wijze gefinancierd. Met name door banken. Gevolg daarvan is dat het rendement wegvloeit uit de gemeente en, uiteindelijk, terecht komt in de zakken van aandeelhouders, in Nederland maar vaak ook daarbuiten. Als lokale overheid kun je gaten dichten en rendementen binnen de eigen gemeentegrenzen houden. Die rendementen kunnen dan weer ingezet worden voor nieuwe op duurzaamheid gerichte lokale initiatieven. Dat stimuleert enorm.

Ik verwacht de komende tijd talloze nieuwe vormen van arrangementen die dat mogelijk maken. Wij gemeentebestuurders zullen moeten leren randvoorwaarden te creëren die dat soort arrangementen kans van slagen geven. Goede voorbeelden kunnen wonderen doen.

Laten we het lef hebben die voorbeelden te creëren, maar laten we ook het verstand hebben om onze blik op het buitenland te richten om van ervaringen dáár te leren. We zullen het met elkaar moeten doen!”

6 De Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland

5.2 Bert Bouwmeester, burgemeester van Coevorden (D66) over duurzame groei

Wat is de basis van het Klimaat- en duurzaamheidsbeleid in uw gemeente?

"Hier in Coevorden werken we met het Klimaatbeleidsplan 2009 en verder. Hierin wordt gerefereerd aan mondiale afspraken om broeikasgassen te verminderen, om de aarde voor generaties na ons leefbaar te houden. Dat uitgangspunt motiveert me enorm, als burgemeester, als vader en als bioloog.

We werken in een energiezuinig gemeentehuis, er zijn zonnepanelen geplaatst en proberen we de papierstroom te minimaliseren. In ons beleidsplan is echter vastgelegd dat de verschillende projecten zoveel mogelijk met behulp van bestaande middelen en reguliere uren uitgevoerd moet worden. Dat geeft de nodige beperkingen in het ambitieniveau, en dat is jammer."

Is duurzaamheid ook van belang in het internationale beleid van Coevorden?

"Zeker, inclusieve en duurzame groei is één van de kernelementen in onze recente nota internationaal beleid. De '20-20-20' doelstelling (één van de kerndoelen van Europa 2020) vormt daarbij een uitgangspunt. Dat wil zeggen, twintig procent minder CO₂, minimaal twintig procent duurzame energie en twintig procent meer efficiency in het energieverbruik. En dat alles te bereiken in het jaar 2020. Dat zijn grote woorden. We moeten ons serieus afvragen of we in de uitwerking van ons gemeentelijk beleid en in de praktijk ver genoeg gaan om deze doelstellingen waar te maken. De ambitie is in ieder geval uitgesproken en vastgelegd. Niet slecht voor een gemeente met de omvang van de onze. Internationaal beleid heeft raakvlakken met een veelheid aan gemeentelijke beleidsterreinen. In onze nota worden die terreinen benoemd. Aspecten van beleid worden in een breder –nationaal en internationaal– kader geplaatst, maar nergens wordt afbreuk gedaan aan vastgesteld beleid. Dat laatste klinkt misschien weinig ambitieus, maar een dergelijke opzet geeft zicht op de complexiteit van internationalisering en de verwevenheid ervan met de dagelijkse praktijk."

Coevorden lijkt een pragmatische houding te hebben ten aanzien van internationalisering.

"Onze keuzes zijn gemaakt vanuit de overtuiging dat internationalisering een middel is om de negatieve effecten van de huidige economische situatie het hoofd te bieden. Een actieve internationale oriëntatie draagt ook bij aan een optimale benutting van de strategische ligging van Coevorden met als doel het duurzaam versterken van de sociale en economische infrastructuur."

In hoeverre kunnen gemeenten nou echt bijdragen aan oplossingen voor het mondiale energie- en klimaatvraagstuk?

"Natuurlijk erken ik dat er nog de nodige spanning zit tussen de enorme mondiale uitdaging waar we voor staan en de bescheiden mate waarin daar lokaal invulling aan wordt gegeven. Wat de gemeente daar aan kan doen?"

De gemeente heeft een niet te onderschatten voorbeeldfunctie. Wat doen we zelf, wat stralen we uit? In Coevorden zijn we bewust gaan nadenken over onze ecologische voetafdruk.

Ik noemde al het werken aan een energiezuinig gemeentehuis, het bijna paperless office, de elektrische auto's en de zonnepanelen op het gemeentehuis en op de daken van schoolgebouwen. Toch is in verreweg de meeste gevallen de gemeente volgend op impulsen uit de samenleving. We kijken naar wat zich aandient en hoe die initiatieven zich verhouden tot het gemeentelijke beleid. Waar mogelijk faciliteren en verbinden we."

Kunt u een voorbeeld geven van de manier waarop de gemeente faciliteert?

“Coevorden werkt aan de aanleg van een duurzaam grootschalig warmtenet. Het kan worden ingezet om restwarmte van industriële bedrijven te transporteren naar andere bedrijven die warmte nodig hebben. Uiteindelijk kunnen mogelijk alle bedrijven op het Europark op het warmtenet aangesloten worden. We verwachten dat het warmtenet in de eerste fase al een besparing van CO₂ uitstoot van 1,35 megaton per jaar op zal leveren. Een van de unieke aspecten van het warmtenet is dat het zowel op Nederlands als op Duits grondgebied wordt ontwikkeld omdat het Europark Coevorden in beide landen ligt. Het warmtenet Coevorden kan een voorbeeld worden van hoe duurzaamheid en economie hand in hand kunnen gaan. Nu we op het punt staan om een definitief besluit te nemen kijken de deelnemende partijen naar de gemeente voor een garantstelling. Ik heb daar op zich wel begrip voor, maar de vraag is of we ons dat financiële risico kunnen permitteren. Je zou zeggen dat warmtenet past prima bij je klimaatbeleid, dus ‘put your money where your mouth is’. Op dit soort momenten vraag ik me af of we het wel goed genoeg doen. Of we wel ver genoeg gaan. Het gaat echt ergens om!”

Speelt energie- en klimaatbeleid ook op andere manieren een rol in uw grensoverschrijdende relaties?

“Als grensgemeente maken we actief gebruik van de verschillende internationale netwerken in onze regio. Ook om energie- en klimaatbeleid handen en voeten te geven. Onze ligging geeft ons de kans om mee te kijken in de Duitse keuken. Binnen de Euregio zijn we hard bezig met de ontwikkeling van personenvervoer over de zogenaamde Bentheimer Eisenbahn. De gemeente Nordhorn wil graag de verbinding Bad Bentheim - Nordhorn voor reizigerstreinen heropenen, als onderdeel van een eventuele nieuwe lightrailverbinding met Oldenzaal en Hengelo. Wij bepleiten de heropening van het noordelijk gedeelte van de lijn voor reizigersvervoer en zoeken daarbij aansluiting bij de ambities van Nordhorn. Het gaat te ver om te zeggen dat dit een bewust gekozen strategie is om mensen op het spoor te krijgen om daarmee milieudoelstellingen te behalen. Zo nobel is het nu ook weer niet. Maar diverse belanghebbenden in de regio zien een mooie kans, het past bij ons beleid, en dus maken we ons graag hard voor deze zaak.”

Kortom, werk aan de winkel...

“Op school, op het werk of in verenigingsverband zijn mensen op allerlei manieren actief voor een betere leefomgeving hier of elders in de wereld.

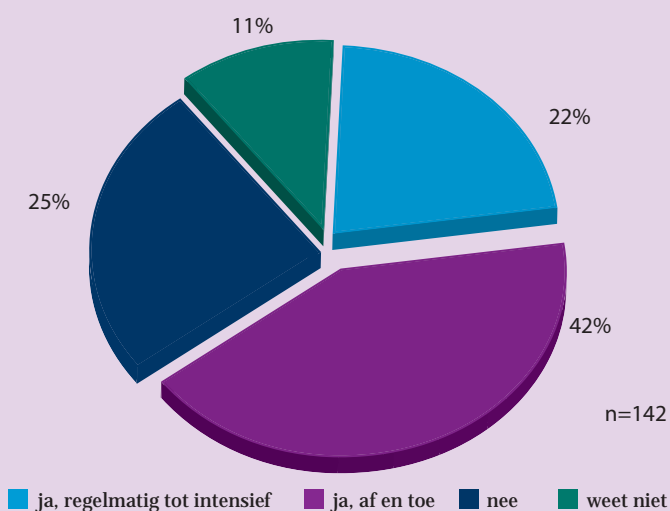
Het is mijn ervaring dat het tonen van verbindingen tussen lokale initiatieven en afspraken op het mondiale niveau stimulerend werkt. Ik vind dan ook dat daar een rol voor gemeenten ligt.”

5.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; link tussen lokaal en mondiaal klimaat beleid

Uit bovenstaande interviews met Thijs de la Court en Bert Bouwmeester blijkt dat in beide gemeenten flink aandacht is voor het klimaatvraagstuk. Daarbij wordt in meerdere of mindere mate de verbinding gelegd tussen lokaal beleid en mondiale vraagstukken rondom klimaat. In hoeverre zien we dit terug in andere gemeenten?

Het merendeel van de gemeenten legt inderdaad een link tussen het lokale klimaatbeleid en het mondiale klimaatvraagstuk; 64 procent zegt dat af en toe tot vaak te doen (zie figuur 5). Alle grote gemeenten stellen dat ze die verbinding maken (drie van de vier vaak en één af en toe). De helft van de gemeenten met 100.000 tot 300.000 inwoners doet dit vaak, terwijl 25 procent stelt af en toe een expliciete verbinding te maken tussen lokaal beleid en het mondiale energie- en klimaatvraagstuk. Ook hier is er een duidelijk verschil naar gemeentegrootte; iets meer dan de helft van de kleinste gemeenten legt die link niet. Opgemerkt moet worden dat deze vraag niets zegt over de genomen maatregelen op lokaal niveau maar alleen over de koppeling die gemeenten leggen met het mondiale niveau.

Figuur 5 - Maakt uw gemeente bij haar lokale energie- en klimaatbeleid, of de communicatie daar over, expliciet de verbinding met het mondiale energie- en klimaatvraagstuk?

Bij veel Millennium Gemeenten maakt het nemen van duurzame maatregelen en fairtrade inkoopbeleid onderdeel uit van hun beleid. Er is echter geen significant verschil tussen de Millennium Gemeenten en overige gemeenten in de mate waarin de koppeling naar het mondiale niveau wordt gelegd.

6. Economische ontwikkeling

In 2009 gaf bijna de helft van de gemeenten aan dat zij verwachtten dat het aangaan van contacten met gemeenten in BRIC landen vanuit economisch oogpunt zou toenemen. Daarnaast gaf 67% van de gemeenten aan dat de nadruk op het belang van de eigen gemeenten als uitgangspunt van GIB in de raadsperiode 2010-2014 zou toenemen. Zijn die verwachtingen uitgekomen? Aan het woord komen burgemeester Ahmed Aboutaleb van de gemeente Rotterdam en Margreet Horselenberg van de gemeente Lelystad. Beide burgemeesters hebben een duidelijke focus op economische ontwikkeling binnen hun internationale beleid. Die focus kan ook gekoppeld zijn aan het cultuurbeleid en het vergroten van duurzaamheid waarbij de beleidsvelden elkaar kunnen versterken.

6.1 Ahmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam (PvdA) over de versterking van de economie

Wat zijn de uitgangspunten van het economisch beleid om ook internationale bedrijvigheid te stimuleren?

“De internationale oriëntatie van haven en stad en het ondernemerschap van bewoners en bedrijven, zitten in de haarvaten van Rotterdam.

Het Rotterdamse bedrijfsleven is overal ter wereld actief. En andersom zijn bedrijven uit de hele wereld hier actief. Dat zorgt voor banen, inkomen en perspectieven voor de inwoners van de stad en de regio, tot ver in het achterland. De gemeente en het havenbedrijf zijn daarom al heel lang alert en actief op het aantrekken van nieuwe en buitenlandse bedrijven en investeringen.

Het economisch motief is leidend in de internationale relaties van de gemeente. We zijn zowel gericht op het Duitse en Midden- en Oost-Europese achterland als op de snelgroeiende economieën overzee. In de acquisitie en relatiebeheer ligt de focus op de BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India, China en

Turkije) en op de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, waar van oudsher sterke economische banden mee zijn. Daarnaast blijven we alert op nieuwe kansen. Voor Rotterdam als energiehaven liggen er kansen in de Golfregio, Rusland en de Kaukasische republieken. En in steden in Indonesië en Vietnam vermarkten we samen met het bedrijfsleven onze kennis op het gebied van klimaatadaptatie en waterbeheer.”

Hoe doet u dat: het aantrekken van buitenlandse bedrijven naar de Rotterdamse regio?

“Namens de gemeente ben ik samen met wethouder Baljeu voor Haven, Verkeer en regionale Economie, en wethouder Karakus voor Wonen, Ruimtelijke Ordening, Vastgoed en Stedelijke Economie, direct betrokken bij de internationale economische agenda en acquisitie van bedrijven.

In de uitvoering van ons beleid speelt de Rotterdam Investment Agency een voorname rol. Deze heeft als doel internationale bedrijven aan te trekken, te behouden en te laten uitbreiden in de regio Rotterdam. Er is daarom ook structureel contact met de belangrijkste reeds gevestigde bedrijven in Rotterdam, om op die manier inzicht te krijgen in het vestigingsklimaat van de stad. Sinds 1 januari 2014 is de Rotterdam Investment Agency (RIA), samen met het stafbureau van de Economic Development Board Rotterdam (EDBR) en de stichting Rotterdam Marketing ondergebracht in een nieuwe stichting ‘Rotterdam Partners’. Rotterdamse bedrijven en instellingen krijgen een belangrijke rol in de acquisitie en marketing van de stad. De vorming van Rotterdam Partners past daarmee in het huidige tijdsbeeld van veranderende verhoudingen tussen overheid en stedelijke partners. Daarnaast biedt het partnernetwerk het bedrijfsleven ruimte om input te geven bij stadsbrede economische opgaven. Rotterdam Partners fungeert hierbij als de verbindende schakel tussen bedrijfsleven, instellingen en gemeente.”

En omgekeerd: hoe krijgt de gemeentelijke ondersteuning van ‘Rotterdamse’ bedrijven m.b.t. handelsbevordering en betere positionering in het buitenland vorm?

“Dat gebeurt op verschillende manieren. Ik spreek als portefeuillehouder internationale en Europese zaken regelmatig de ambassadeurs van de voor Rotterdam belangrijke landen. Rotterdam heeft ook een grote vereniging van in Rotterdam en omgeving actieve consuls, de Union des Consuls.

Op 1 januari 2014 is de samenvoeging van de Kamers van Koophandel en de Stichting Syntens, tot één landelijk bestuursorgaan afgerond. De Rotterdamse KvK wordt één van de vijf hoofdkantoren van de nieuwe organisatie. Van oudsher heeft de Kamer van Koophandel Rotterdam veel kennis en deskundigheid op het gebied van handelsbevordering. Maar Rotterdam werkt ook nauw samen met het NCH, het Nederlands Centrum voor Handelsbevordering. Zo heb ik afgelopen jaar samen met NCH handelsmissies geleid naar Panama en Azerbeidjan. Op de handelsreizen gaan overigens niet alleen Rotterdamse bedrijven mee, maar uit geheel Nederland. En uiteraard stemmen we ook verder veelvuldig af met het Rijk, de grote steden en andere lokale, regionale en nationale partners.”

Wat zijn voor Rotterdam recente successen?

“In 2012 zijn onder meer afspraken gemaakt met bedrijven uit Rusland en Koeweit over grote investeringen in de Rotterdamse economie. Alleen al de geplande investeringen van Summa van één miljard dollar en Kuwait Petroleum Europort van één miljard euro betekenen enorme impulsen voor de economie van haven en stad. Maar ook de 34.000 zeeschepen en 87.000 binnenvaartschepen die jaarlijks Rotterdam aandoen betekenen evenzoveel injecties in de economie.

In 2012 hebben 28 internationale bedrijven zich gevestigd in de stad, vier meer dan in 2011. De ondernemingen verwachten binnen drie jaar bijna 1900 arbeidsplaatsen in Rotterdam te creëren en zo’n 193 miljoen euro te investeren. Net als in 2011 komen de meeste projecten uit Azië. Een kwart van de projecten vindt haar oorsprong in China. De meeste investeringsprojecten hebben een relatie met de haven, maar ook met de medische en creatieve sector. Rotterdam is vooral aantrekkelijk vanwege de gunstige vierkante meterprijs voor kantoorruimte en het internationale netwerk.

Afgelopen jaar heeft Unilever haar Europese marketingactiviteiten gecentraliseerd in Rotterdam. Dat betekent dat 400 banen vanuit elf verschillende Europese vestigingen van Unilever nu bij elkaar zijn gebracht op het hoofdkantoor aan het Weena.

Alle nieuwe bedrijven en uitbreidingen leiden tevens tot indirecte werkgelegenheid doordat zij diensten en producten afnemen van bedrijven in de regio. Bovendien geven de buitenlandse werknemers - expats met vaak een hoge levensstandaard - veel geld uit in de stad. De Expatdesk heeft het afgelopen jaar ruim 500 expats geholpen met een verblijfsvergunning en andere zaken.”

Ziet u verbindingen tussen Rotterdam's internationale inspanningen op het terrein van economische ontwikkeling, en andere internationale aspecten van het gemeentelijk beleid?

“De internationale economische diplomatie en de citymarketing worden onder meer ondersteund door culturele en sportactiviteiten. Het Rotterdams Philharmonisch Orkest is een geweldige ambassadeur voor Rotterdam, zoals in het voorjaar in Japan en in het najaar in St. Petersburg. Maar ook de optredens van het orkest in Antwerpen en Brussel oogsten veel goodwill en helpen de relaties met en in die steden te versterken. De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) en Museum Boijmans van Beuningen zijn belangrijke bezoekerstrekkers. Maar ook veel kleinere instellingen en gezelschappen dragen bij aan de profilering van Rotterdam, zoals het Maritiem Museum dat afgelopen jaren een uitwisseling van een belangrijk tentoonstelling had met Shanghai.

Op sportgebied heeft de start van de Tour de France in 2010 veel betekend voor de stad. Er is nadien ook een jaarlijkse World Port Classic gestart, een tweedaagse wielervedstrijd tussen Antwerpen en Rotterdam die in 2014 zijn derde editie beleeft. De colleges van Antwerpen en Rotterdam ontmoeten elkaar regelmatig, de havens werken samen en er is ook een langjarige culturele uitwisseling.”

In welke mate 'doet' Rotterdam aan Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO)?

“De afgelopen jaren heeft Rotterdam met het Rotterdam Climate Initiative en Rotterdam Climate Proof veel geïnvesteerd in het duurzamer maken van de stad maar ook in het vermarkten van de kennis die hier is op het gebied van duurzaamheid, energie en watermanagement.

Rotterdam is lid van de C40 en oprichter van het netwerk Connecting Delta Cities, waarin grote mondiale steden samenwerken aan klimaatadaptatie. Zo adviseert Rotterdam Ho Chi Min City en Jakarta; met beide steden zijn afgelopen jaar hernieuwde samenwerkingsovereenkomsten getekend. Op dit moment zijn al 3600 arbeidsplaatsen in de regio hier direct aan verbonden. Eind 2013 heeft de Rockefeller Foundation Rotterdam gekozen tot één van 33 Resilient Cities, 'weerbare steden' die de komende jaren steun krijgen om zich beter te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering.”

6.2 Margreet Horselenberg, burgemeester van Lelystad (PvdA) over een gezonde economie

Waarom is een internationale economische oriëntatie in het belang van uw gemeente?

“Een gezonde economie is in het belang van de inwoners van Lelystad. Daarom faciliteert de gemeente, waar mogelijk, de internationale handel van lokale bedrijven. Daarnaast stelt de gemeente zich actief op bij het aantrekken van Nederlandse en buitenlandse bedrijven. Lelystad was al een goede vestigingsplaats, maar met de komst van de internationale luchthaven en de uitbreiding van de haven tot mainport wordt Lelystad nog een stuk aantrekkelijker.”

Een internationale luchthaven?

“Lelystad Airport ontwikkelt zich snel tot een regionale luchthaven met intra-Europees point-to-point-verkeer. De milieueffectrapportage over de aanvliegroute is klaar. Het perspectief is dat de internationale luchthaven in 2015 open gaat. Hiermee krijgt het gebied een internationale uitstraling en aantrekkingskracht voor bedrijven, werknemers en bezoekers. Ik merk nu al dat bedrijven uit andere delen van het land zich hier vestigen. Niet voor niets heeft het bedrijf dat de ‘nood kits’ produceert die door de Samenwerkende Hulp Organisaties naar de Filipijnen zijn gestuurd zich hier gevestigd. We willen organisaties die al in Lelystad gevestigd zijn en internationaal opereren en daarmee een groot belang hebben bij snelle internationale verbindingen faciliteren. Zoals het Central Veterinary Institute (Universiteit van Wageningen). Lelystad positioneert zich door de internationale verbindingen. Het wordt onderdeel van een Europees netwerk. Zakelijke reizigers en toeristen zullen Lelystad Airport aandoen; het is het eerste wat zij van Nederland zien en ervaren.”

U sprak ook over de haven...

“Inderdaad, dat is een andere belangrijke activiteit van onze gemeente. Deze overslag haven is een initiatief van het havenbedrijf Amsterdam en de gemeente Lelystad. Inmiddels is het een duidelijke samenwerking tussen provincie Flevoland en Lelystad. Ook voor de haven geldt dat we de belangen van de al in Lelystad gevestigde bedrijven dienen én nieuwe, internationale mogelijkheden aanboren.”

Tallose actoren spannen zich in voor de bevordering van de Nederlandse export. Waarom zijn ook gemeenten actief op dit terrein?

“Tijdens de economische crisis is weer eens bevestigd hoe belangrijk de export is voor Nederland. Het is toch de kurk waarop we drijven. Bedrijvigheid is daarom van groot belang. Het is aan lokale overheden om, samen met het bedrijfsleven en andere betrokkenen, na te gaan hoe die economische ontwikkeling zo goed mogelijk kan worden ondersteund. Voor de G32 geldt dat dit niet meer kan zonder internationaal perspectief. Voor de kleinere gemeenten zal dat nu nog anders liggen.

Om de internationale oriëntatie van onze economie te versterken kan een mix aan instrumenten worden ingezet. Je kunt denken aan grondzaken, vergunningenbeleid, research en city marketing. Zo hebben we een film over het gunstige vestigingsklimaat in Lelystad laten maken. Deze film wordt door onze bedrijven getoond aan buitenlandse geïnteresseerden.”

Hoe belangrijk is de rol van Nederlandse gemeenten bij het stimuleren van lokale economische ontwikkeling?

“Die rol, en dan met name die van lokaal bestuurders, moet niet worden overschat. Die is bescheiden.

Zelf probeer ik vooral verbindingen te maken. Tussen lokale bedrijven en bedrijven en organisaties in binnen- en buitenland, maar ook tussen lokale bedrijven onderling. Verrassend genoeg kennen lokale

ondernemingen elkaar vaak niet. Door deze bij elkaar te brengen ontstaan soms nieuwe initiatieven. Ik ben altijd op zoek naar de win-win.”

En hoe reageert de gemeenteraad daar op?...

“Af en toe krijg ik kritiek over het feit dat ik naar het buitenland reis voor de gemeente. Die kritiek komt ook uit delen van de Raad. Ik leg dan uit dat de welvaart in Lelystad voor een belangrijk gedeelte uit het buitenland komt. Om dat zo te houden treed ik naar buiten als ambassadeur van onze gemeente en het bedrijfsleven.”

Geeft uw gemeente invulling aan doelstellingen op gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen?

“Dat doen we vooral op het gebied van inkoop. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen niet op een structurele manier wordt ingevuld in de relatie tussen onze gemeente en hier gevestigde bedrijven. Het zijn toch vooral de bedrijven zelf die hier initiatief nemen. En dat zie ik steeds vaker gebeuren.

Wel is het zo dat ik in een geval als de ‘sweatshops’ in Bangladesh in gesprek ga met in Lelystad gevestigde bedrijven die betrokken zijn bij deze vorm van uitbuiting.”

Hoe kijkt u naar 2014 en verder?

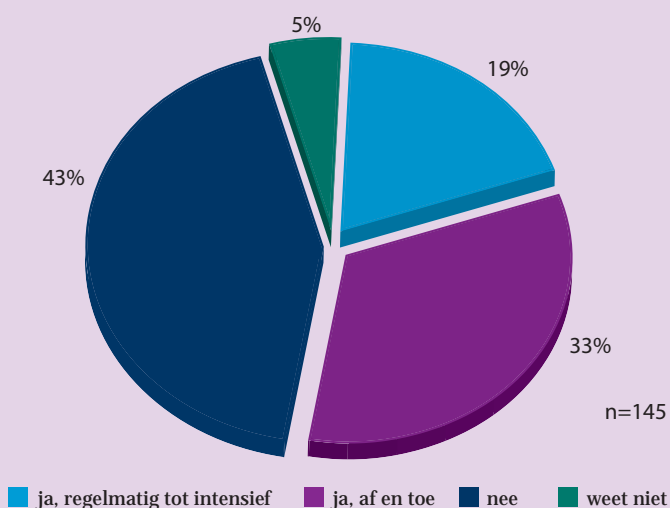
“Mijn pleidooi voor de komende raads- en collegeperiode, zowel in Lelystad als in andere Nederlandse gemeenten, is dat we niet geïsoleerd blijven zitten. Het gaat erom dat we elkaar opzoeken. Binnen gemeenten, tussen gemeenten, en over de grens. In Europa en daarbuiten. Dat is in ieders belang.”

6.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten: aantrekken buitenlandse bedrijven en ondersteunen internationale handel

Volgens de onderzoeksgegevens uit 2013 hebben veel gemeenten aandacht voor economische ontwikkeling (52 procent regelmatig of af en toe), maar tegelijkertijd geldt dat 43 procent van de gemeenten (nog) niet gericht is op het aantrekken van buitenlandse bedrijven of internationale handel (zie figuur 6).

Zijn er verschillen tussen grote en kleine gemeenten? Alle grote gemeenten (G4) zijn gericht op het aantrekken van buitenlandse bedrijven/ het ondersteunen van de internationale handel (niet in tabel). Voor gemeenten met 100.000 tot 300.000 inwoners is dit in bijna alle gemeenten ook het geval, zij het in iets mindere mate. Opvallend is het verschil met kleinere gemeenten. Van de kleine gemeenten met 20.000 tot 50.000 inwoners is slechts de helft af en toe tot regelmatig gericht op het aantrekken van buitenlandse bedrijven. Bij de groep kleinste gemeenten < 20.000 speelt dit zelfs nauwelijks een rol.

Figuur 6 - Is uw gemeente ook gericht op het aantrekken van buitenlandse bedrijven/het ondersteunen van de internationale handel van bedrijven in uw gemeente?

Van de gemeenten die actief buitenlandse economische betrekkingen ondersteunen richt 48 procent zich op de 'traditionele' EU-landen (zoals Duitsland en Frankrijk) en 19 procent richt zich op de BRIC- landen (zie tabel 5). Gemeenten kunnen natuurlijk ook in meerdere regio's actief zijn. Vijf gemeenten geven aan dat zij geen specifieke focus hebben. Ten slotte geeft een aantal gemeenten (ook) een ander land aan; Sri Lanka, Vietnam, Nicaragua, Zuid Afrika en Afrika (algemeen) worden allemaal één keer genoemd.

Tabel 5 – Indien uw gemeente werkt aan lokale economische ontwikkelingen door actief buitenlandse economische betrekkingen te ondersteunen, met welke landen is dat dan vooral?

	%
Traditionele EU-landen	48%
nieuwe EU-lidstaten	6%
BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India, China)	19%
MIKT-landen (Mexico, Indonesië, Zuid-Korea, Turkije)	3%
Noord-Amerika	7%
Anders	4%

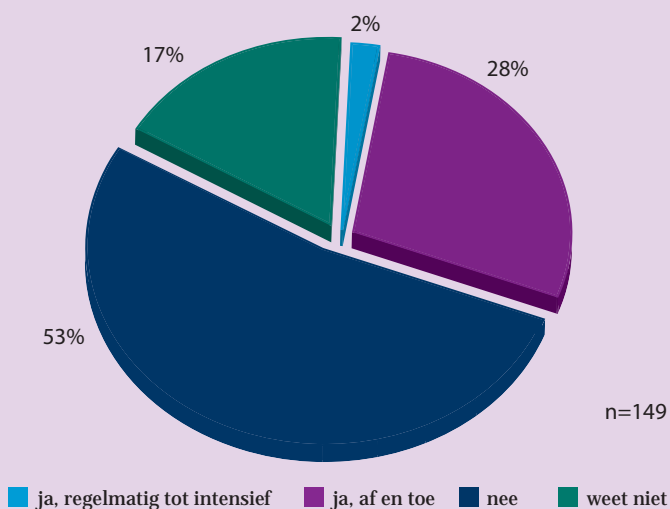
n = 86

Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen

Buitenlandse economische betrekkingen kunnen binnen gemeentelijk beleid gerelateerd zijn aan Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO). Dit kan bijvoorbeeld op het gebied van inkoop. Voor 30 procent van de gemeenten speelt IMVO regelmatig of af en toe een rol bij het internationale beleid (zie figuur 7).

Er lijken wederom verschillen te zijn tussen grote en kleinere gemeenten. Ook hier geldt dat hoe kleiner de gemeenten, hoe minder IMVO een rol lijkt te spelen. Voor driekwart van de grote gemeenten speelt IMVO af en toe een rol. Van de gemeenten kleiner dan 50.000 inwoners voert circa 20 procent van de gemeenten een dergelijk beleid. Opvallend is dat een flink aantal gemeenten (17%) niet weet of dit het geval is. Waarschijnlijk vanwege een onbekendheid met het begrip IMVO of omdat een betreffend beleid nog in de kinderschoenen staat.

Figuur 7 - Indien uw gemeente op dit vlak een actief beleid voert, speelt daarbij dan het concept van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) een rol?

Andere doelstellingen

Opvallend is dat op de open vraag of gemeenten op andere manieren internationaal samenwerken, vooral antwoorden komen die gericht zijn op de eigen doelstellingen inclusief economische ontwikkeling. Zo noemen vijf gemeenten recreatie en toerisme als een belangrijk onderwerp en bij twee gemeenten speelt grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid een rol. Andere thema's die genoemd worden zijn veiligheid (calamiteitenbestrijding, bestrijding drugsoverlast). Een enkeling noemt andere onderwerpen zoals visserij, 'bio based economy' en samenwerking tussen universiteiten om internationaal studenten te werven.

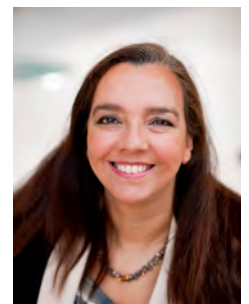
7. Cultuur en ontwikkeling

Culturele uitwisseling neemt van oudsher een belangrijke plaats in binnen gemeentebanden. Dat vindt haar oorsprong in de pogingen om op lokaal niveau bruggen te slaan en vrede op te bouwen na de Tweede Wereldoorlog. Vandaag de dag is cultuurbeleid een onderdeel van het bredere beleid van gemeenten dat zich leent voor internationale samenwerking. Isabelle Diks, wethouder uit Leeuwarden gaat in op het belang van cultuur als een doorsnijdend thema. Leeuwarden is in 2018 culturele hoofdstad van Europa, dus dat biedt veel kansen. Dit is een voorbeeld van hoe gemeentelijk internationaal beleid vervlochten is met EU beleid; in de provincie Leeuwarden is flink gelobbyd bij de Europese Unie. Amsterdam zet ook sterk in op cultuur. Carolien Gehrels wethouder uit Amsterdam beziet cultuur daarbij in een breder perspectief met een nadrukkelijke link naar economische ontwikkeling.

7.1 Isabelle Diks, wethouder Wonen, Cultuur, Recreatie en Toerisme, Woon en Leefomgeving en Duurzame Ontwikkeling in Leeuwarden (PAL/GroenLinks) over cultuur en verbinding

Leeuwarden is in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa. Daar zal hard aan getrokken zijn?

“We zijn er een paar jaar mee bezig geweest. Het initiatief kwam van de provincie Friesland. De insteek was aanvankelijk een regionale aanvraag, maar dat past niet bij het concept van Culturele Hoofdstad. Dus heeft uiteindelijk Leeuwarden de aanvraag ingediend, maar het wordt sterk regionaal gedragen. Het is fantastisch om te zien hoeveel energie dat proces mobiliseerde. Het hele bidboek is in elkaar gezet door toegewijde enthousiastelingen uit alle delen van de provincie en uit alle disciplines, niet alleen uit de cultuurhoek, maar bijvoorbeeld ook door mensen die met zonne-energie bezig zijn. Het werd dus bestuurlijk gedragen, maar de uitwerking kwam echt van onder op; het Friese woord ‘mienskip’. Mienskip wil zoveel zeggen als dat iedereen verantwoordelijkheid voelt voor de hele omgeving. Dat je samen de omgeving maakt

en dat ieder voor zich staat voor zijn eigen rol daar in. Maar er zit nog veel meer onder. Zo is hier de krimp natuurlijk een issue. En voor ons gaat Culturele Hoofdstad, en de versterking van 'mensch' ook over de versterking van de relatie stad-platteland. Dat is dus méér dan 'in-een-weiland-luisteren-naar-een-concert', want dat kunnen en doen we nu ook al.

Het gaat in wezen om cultuur als drager van economie en sociale samenhang. En dat alles in een Europese dimensie.

Het helpt ons dus om de ruimtelijke en sociale opgaven waar we als gemeenten voor staan aan te pakken en dynamiek en vitaliteit te bevorderen. Want we willen niet van die dode dorpen, zoals je in Frankrijk en Spanje wel ziet. In ons voorstel zat diep verweven dat je met elkaar veel kunt bereiken, ook met weinig geld. En dat werd als een heel sterk punt gezien, als relevant voor elke regio in Europa. De jury stelde letterlijk dat we daarmee een voorbeeld zijn. Ook dáárom is wat wij doen interessant. Omgekeerd halen wij natuurlijk voor de programmering veel van elders, ook van buiten Europa. Dat doen we onder meer door Friezen die nu elders wonen te betrekken. Want Friezen tref je overal, in Las Vegas in de filmindustrie, met ongelooflijk grote boerenbedrijven in Nieuw-Zeeland en in Polen. Sommigen zijn ook beroemd. En het idee is hun capaciteit en expertise nog eens terug te halen naar waar ze vandaan komen."

Leeuwarden was de afgelopen tijd al vaker in de prijzen gevallen. Is er een succesformule gevonden?

"In december was Serious Request 3FM in Leeuwarden. Het doel dit jaar sloot naadloos aan op ons Europese economische speerpunt, de Watercampus: watertechnologische innovatieve oplossingen voor drink- en afvalwater. Meer hygiëne en schoner (afval)water geeft zoveel meer kinderen wel een goede toekomst. Het Glazen Huis stond op ons prijswinnende nieuwe Wilhelminaplein vlak voor ons prijswinnende nieuwe Fries Museum. In 2015 zullen we Hoofdstad van de Smaak zijn en in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa. Kortom, Leeuwarden zit in een 'flow', wat ons prikkelt om het goed te blijven doen"

Waar draait het voor u om bij internationale samenwerking?

"Het kernwoord voor mij is 'verbinding'. Naast Leeuwarden is ook Malta in 2018 Culturele Hoofdstad. Als je zou vragen wat Malta en Leeuwarden met elkaar te maken hebben, denk je intuïtief 'niets'. Maar inmiddels zijn er een paar grappige verbindingen ontdekt. De eerste is natuurlijk de aardappel. Deze regio is de allergrootste pootaardappel leverancier ter wereld. En Malta is ook bekend om zijn aardappel, dus daar kun je mooi van alles aan ophangen. Een andere hele mooie verbinding is de 'kening van 'e greide', ofwel 'koning van het weiland', de grutto. In Friesland is die heel geliefd, die hoort echt bij het weidelandschap. En waar gaat die grutto nou naar toe in de winter? Naar Malta, en van Malta door naar Senegal. We gaan nu culturele voorstellingen doen op alle plekken waar de grutto onderweg naar Malta foerageert. We gaan dus in wezen met de grutto mee naar Malta. Niet dat overal de grutto op dezelfde manier beleefd wordt, het kan maar zo zijn dat hij elders zelfs opgegeten wordt, maar het biedt aanknopingspunten voor verbindingen waar je in geen 100 jaar aan zou denken."

U zoekt bewust naar die verbindingen?

"Ja, en zulke verbindingen zijn er overal als je er voor open staat. Zo hebben wij, totaal los van Culturele Hoofdstad, een band met Liyang in China, een stad van 600.000 - 700.000 inwoners, evenveel als de hele provincie Friesland. Die stad is erg gericht op de versterking van het toerisme, duurzame energie, en tuinbouw en 'dairy'. Laten dat nou net de dingen zijn waar wij in Friesland heel goed in zijn, zeg ik zonder enige bescheidenheid. We hebben een paar jaar geleden een samenwerkingsrelatie getekend, en we plaatsen daar nu bio-vergisters, Leeuwarder architecten bouwen daar (recreatie) huizen, etc. Zo leg je verbindingen en dat gaat niet alleen om geld.

Hoe die verbindingen er uit zien, verschilt van geval tot geval. Dat kan om een culturele uitwisseling gaan, het kan een PhD student zijn die onderzoek doet, etc. Je moet je vooraf ook niet teveel willen vastleggen op een bepaalde manier van kijken, want dan doe je jezelf als gemeente en je inwoners tekort. Je moet naar buiten blijven kijken, je moet ook willen zien dat je als stad en als gemeenschap onderdeel bent van dat grotere geheel, van Europa en de wereld.

Heel veel gemeenten verliezen zich in de vraag wat dat allemaal niet kost. Ja, natuurlijk, dat kost geld. Maar als je het goed aanpakt levert het ook veel op.

Je moet kijken waar in de wereld voor jouw stad wat te halen is, en waar je wat kunt brengen. En probeer dat te verbinden. Dat hoeft je niet alléén te doen. Leeuwarden heeft veel gemeenschappelijk met Delft, allebei een historische grachtenstructuur, allebei Nassau-steden, allebei keramiek. Dan kun je toch met je musea gezamenlijk een tentoonstellingsproject opzetten, en die samen met een keramiekmuseum in Duitsland of Denemarken laten rouleren? Zo deel je de ontwikkelkosten. Samenwerken levert altijd op, niet alleen in termen van geld, ook in denkkraft en creativiteit."

Zijn we daar als Nederlandse lokaal bestuur goed in?

"Ik zie nog veel te veel concurrentie in plaats van samenwerking. Dat is voor een deel ook bestuurlijke afgunst, liever iets zelf willen hebben. Maar dat is niet handig, want iemand in Singapore die zaken met ons wil doen, ziet niet eens het verschil tussen bijvoorbeeld Groningen en Friesland. Dus moeten wij Noord-Nederland gaan verkopen. Ik ben nu vijf jaar wethouder en mijn persoonlijke experiment was: kan het op 'flow', op inspiratie, op 'samen', of kun je alleen besturen op basis van macht, op basis van meerderheid. Dat laatste vind ik tamelijk armoedig, want dan ben je de dag na de verkiezingen in wezen al klaar. Leuker is of je elkaar kunt meenemen, en ik zie nu: het werkt, je kunt zo werken én succes hebben."

Minister Ploumen sprak op de nieuwjaarsbijeenkomst 2013 van VNG International over versterking van het partnerschap tussen rijk en gemeenten. Hoe kijk je daar tegen aan?"

"Ook tussen rijk en gemeenten kan de samenwerking nog beter. Zeker als het om internationaal cultuurbeleid gaat. Bij een staatsbezoek gaat vaak een gezelschap in de podiumkunsten mee voor een optreden. Dat moeten we óók doen bij belangrijke handelsmissies of evenementen zoals de oplevering van ingenieurswerken door DHV. Maak die verbinding tussen economie en cultuur. En kies dan niet altijd voor dezelfde gezelschappen, maar ook eens voor het Noord-Nederlands orkest bijvoorbeeld. Daar moeten we ook vanuit de regio misschien meer aan trekken, want er moet meer strategisch gedacht worden. Dat geldt ook voor het puur economische deel van internationale handelsmissies. Nog té vaak wordt van bovenaf bedacht dat er een reis komt, bijvoorbeeld naar China, en wordt vervolgens gevraagd wie er mee wil. In plaats daarvan zou veel gericht kunnen worden op welke bedrijven kansrijk zijn in een regio, en met hen bezien hoe ze het best kunnen deelnemen in zo'n missie en daar aan een cultureel aspect toevoegen."

Waar liggen de uitdagingen voor de komende jaren?

"In onze nota internationaal beleid van 2011 spreken we onder meer uit de verbinding economie – cultuur te willen maken. In onze relatie met China lukt dat al goed, maar ik ben ervan overtuigd dat er op dit punt nog kansen liggen. Zo gaat de jeugdtheaterschool in oktober naar Riga. Ze vroegen of dat op de een of andere manier kon worden verbonden met Culturele Hoofdstad. Uiteraard, maar ik heb wel meteen ook voorgesteld om met de Kamer van Koophandel te bezien welke bedrijven uit de regio al iets met Riga doen, of zouden kunnen doen. Ik zit heel erg op die koppeling. Daar zou ik in een nieuwe wethoudersperiode ook nog veel meer van willen maken. We kunnen daar vanuit Nederlandse gemeenten nog veel slimmer in zijn."

7.2 Carolien Gehrels, wethouder Economische Zaken, Kunst en Cultuur, Water en Bedrijven, in Amsterdam (PvdA) over cultuur als pijler van een aantrekkelijke internationale stad

Onlangs zei u dat het internationaal beleid van Amsterdam begin 2014 wordt herijkt.

"Nou herijkt; we maken dan een nieuwe versie."

Welke richting gaat het op?

"Intensivering. Kijk, steden spelen een steeds grotere rol in de wereld. We zoeken voortdurend naar nieuwe mogelijkheden om talent, kennis en bedrijven aan de stad te binden. Dat zorgt voor economische groei en nieuwe banen. Door de internationalisering van de economie en tegelijkertijd de economische crisis, neemt de concurrentie met andere Europese steden toe.

Amsterdam heeft dan een goede uitgangspositie. Mensen zijn hier graag. Amsterdam is authentiek."

Op welke manier draagt het internationale beleid van Amsterdam bij aan werkgelegenheid, aan meer banen voor mensen in de stad?

"Laat ik een paar voorbeelden geven. In 2007 zijn we vanuit 'Amsterdam in Business' een nauwere samenwerking aangegaan met Almere, Amstelveen en Haarlemmermeer om de internationale positie van de regio te versterken. We werken aan het aantrekken en behouden van buitenlandse bedrijven en de organisatie van buitenlandse handelsmissies. Dit leverde de regio de afgelopen periode meer dan 100 nieuwe bedrijven per jaar op die met elkaar goed zijn voor zo'n duizend arbeidsplaatsen per jaar. Nieuwe bedrijven beginnen soms klein en groeien dan snel uit. Neem bijvoorbeeld het Chinese telecom bedrijf HUAWEI dat zich enkele jaren geleden in Amsterdam vestigde. Het groeide snel van 30 naar 800 werknemers. Verder hebben we als gemeente recent het initiatief genomen voor de oprichting van het 'Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AMS)'. Met de Wageningen UR, de TU Delft en het Amerikaanse MIT onderhandelen we nu over een instituut voor toegepaste technologie dat zich richt op stedelijke innovatie. Dit is een voorbeeld van de manier waarop we zoeken naar mogelijkheden om talenten naar Amsterdam te halen. Ook werken we met Rotterdam en Eindhoven, in samenwerking met Cisco en Philips aan verschillende pilots met slimme straatverlichting. Als het namelijk in drie steden werkt, gaat het ook in andere steden werken".

Welke rol speelt het cultuurbeleid in dit verband?

"Het cultuurbeleid van de gemeente is mede gericht op het versterken van de internationale positie van Amsterdam. Het rijke en veelzijdige culturaanbod maakt Amsterdam een stad waar veel mensen graag zouden willen wonen. Door in het thema jaar 'Amsterdam 2013' de investering in cultuur van de afgelopen tien jaar te benadrukken, hetzelfde jaar dat ook de grachten 400 jaar bestaan, laten we Amsterdam op haar mooist aan de wereld zien. Ook trekken we daarmee extra's bezoekers aan. Ondanks economisch zware tijden zijn er in Amsterdam de afgelopen jaren duizenden hotelkamers bijgekomen. Dat levert weer waardevolle banen voor Amsterdammers. Met andere woorden: de internationale oriëntatie van de gemeente levert de economie van Amsterdam veel op. "

En om dat voor elkaar te krijgen reizen u en de andere leden van het college de wereld rond. De afgelopen jaren is er in Nederland veel kritiek geweest op reizende gemeentebestuurders. Ook in Amsterdam?

"Nee, er is in Amsterdam een breed draagvlak voor internationale profilering van de stad. Begin dit jaar nam de gemeenteraad van Amsterdam nog een motie aan om mijn reizen als wethouder naar het buitenland te ondersteunen omdat dit de stad zoveel oplevert. Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven hebben samen een goede propositie. Dat geldt ook voor de regionale samenwerking met Almere, Am-

stelveen en Haarlemmermeer. We hebben een uitstekend internationaal verhaal. En het levert veel op. Wat we hier kunnen doen, wordt voor een groot deel in het buitenland verdiend.

Bedrijven en kennisinstellingen vragen overigens vaak zelf aan stedelijke bestuurders om mee te gaan op buitenlandse missies. In Aziatische landen is de burgemeester of wethouder cruciaal om op de goede plekken binnen te komen.

Maar ook in Amerika wordt bestuurlijke aanwezigheid zeer gewaardeerd. Goede publiek-private samenwerking zorgt er voor dat je zaken voor elkaar krijgt. Onlangs nog namen we de Universiteit van Wageningen mee naar China. Het leverde de Universiteit samen met Campina een groot nieuw contract op het gebied van melkpoeder op.”

Wat vindt u van de grotere inzet van regering, lokale en regionale overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen op een Nederlandse strategische reisagenda?

“Erg goed. Daar zijn wij met ‘Business in Amsterdam’ in 2007 ook mee gestart. Onze burgemeester zit in het overleg over de strategische reisagenda. Hartstikke goed. Je moet het zo slim mogelijk met elkaar doen. Ik geef nog maar eens het voorbeeld van Shanghai: de twee zeearmen van de haven liggen 70 kilometer uiteen. Dat is de afstand van de havens van Amsterdam en Rotterdam. Als je de economie van Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven optelt, sta je in de top van meest innovatieve regio’s in de wereld. En alles bereikbaar binnen vijf kwartier.”

Onlangs kwam in een gesprek tussen Minister Lilianne Ploumen en VNG voorzitter Annemarie Jorritsma de gedachte op dat gemeentelijke missies naar landen die de Nederlandse regering in een jaar niet kan bezoeken, opgewaardeerd zouden kunnen worden tot formele bezoeken namens Nederland. Wat vindt u daarvan?

“Ik weet niet of dat nodig is. Burgemeesters van Eindhoven, Rotterdam en Amsterdam worden al met open armen ontvangen. Het belang daarvan wordt al gezien in de landen waar we komen. Je moet zoiets niet te snel willen institutionaliseren. Je moet dingen doen als ze effectief zijn en iets opleveren. Wij spreken in het college en met de gemeenteraad met grote regelmaat over ons internationaal beleid. Het is belangrijk dat we telkens met elkaar de afweging maken: hoeveel geld besteden we aan internationale projecten, hoeveel stoppen in onderwijs en hoeveel investeren we in het verbeteren van woonwijken. Het internationaal beleid en de reizen zijn wezenlijk onderdeel van het lokaal bestuur. Dit heeft dan ook een sterke lokale democratische legitimiteit nodig.”

U zei onlangs dat het nieuwe topinstituut AMS niet alleen urbane know how moet exporteren, maar ook oplossingen uit andere landen naar Amsterdam moet brengen. Heeft u daarvan al voorbeelden?

“Neem nou bijvoorbeeld het elektrisch vervoer. In 2008 hebben we op basis van ervaringen uit het buitenland de parkeertarieven verhoogd en zijn de vergunningen voor mensen met elektrische auto’s makkelijker geworden. Het effect hiervan is dat meer mensen met het OV gaan, meer mensen op de fiets stappen en er meer elektrische auto’s door de stad rijden. En in de binnenstad is weer parkeer-ruimte voor wie echt met de auto naar de stad moet. Wie over systemen in de stad nadenkt, kan niet zonder internationale inspiratie. Zo is het veiligheidsbeleid in de Amsterdam sterk geïnspireerd door het veiligheidsbeleid in New York en Londen.”

Cultuurbeleid wordt door de wereldorganisatie van lokale overheden, UCLG, gezien als één van de dragers voor lokale ontwikkeling. Hoe ziet u de plek van cultuur in de internationale samenwerking tussen steden?

“Cultuur is een mobiliserend onderwerp. Het brengt mensen bijeen en op gang. Toen ons concertgebouw orkest optrad in New York hebben we Robert Dijkgraaf gevraagd om relevante mensen voor ons

initiatief van het AMS uit te nodigen. Iedereen komt dan. Een zelfportret van Van Gogh uit de collectie van het Rijksmuseum hebben we op verzoek en met financiële ondersteuning van de ING, die aandelen heeft in de Bank of Beijing, uitgeleend aan het Capital Museum van Beijing. Dat geeft veel goodwill en draagt bij aan je bekendheid als stad.”

We begonnen ons gesprek met uw uitspraak dat steden steeds belangrijker in de wereld worden. In zijn recente boek 'If Mayors Ruled the World' pleit Benjamin Barber voor een internationaal parlement van burgemeesters en geeft hij aan hoe burgemeesters veel beter in staat zijn globale problemen aan te pakken dan nationale staten. Deelt u die visie?

“Dat steden een steeds grotere rol spelen, wil niet zeggen dat nationale overheden geen rol meer hebben. Het is wel zo dat je in publiek-private samenwerking op lokaal niveau echt kunt implementeren; je mobiliteitsbeleid heeft lokaal direct gevolgen voor de luchtkwaliteit. Op lokaal niveau kun je maatregelen nemen die direct werken in de praktijk. Maar nationale overheden kunnen weer standaardiseren, uniformeren en algemene normen voorschrijven. Ook dat is belangrijk.

Je moet altijd kijken naar de democratische legitimiteit. Ik geloof heel erg in 'connected cities'. Zo'n internationaal parlement van burgemeesters lijkt me weer veel te veel geïnstitutionaliseerd. Kijk, wij hebben door de contacten van onze actieve burgemeester nu ineens een sterke band met Athene. Dat moet je niet willen voorschrijven. Niet centraal willen regelen. Dat ontstaat bottom up; als er draagvlak voor is bij mensen in de stad. Het moet ook weer kunnen veranderen. Daar ligt de kracht van internationale samenwerking tussen steden. En er is op dit vlak voor gemeenten in Nederland een wereld te winnen.

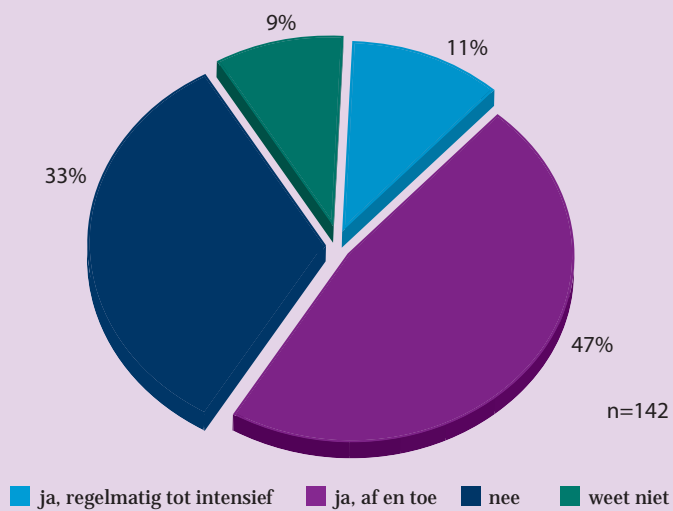
We moeten elkaar niet tegenwerken, maar aanmoedigen de wereld in te trekken. Alleen dan valt die wereld te winnen.”

7.3 Onderzoek onder Nederlandse Gemeenten: koppeling cultuurbeleid en internationale relaties

Cultuur blijkt voor Nederlandse gemeenten bij uitstek een mogelijkheid om te internationaliseren, zeker als het culturele wordt verbonden aan economische ontwikkeling. Meer dan de helft van de gemeenten (58%) legt een koppeling tussen cultuurbeleid en internationale relaties (zie figuur 8).

Alle grote gemeenten stimuleren regelmatig tot intensief dat het culturele aanbod verrijkt wordt met 'internationale elementen'. Maar ook de helft van de kleinere gemeenten (tot 50.000 inwoners) doet dit af en toe tot regelmatig. Naast economische ontwikkeling is culturele ontwikkeling dus ook een belangrijk uitgangspunt van de internationale agenda van gemeenten.

Figuur 8 - Stimuleert uw gemeente dat het culturele aanbod in uw gemeente wordt verrijkt met internationale elementen (via uitwisselingen, bij de keuze of uitwerking van exposities, voorstellingen, etc.)?

8. Solidariteit en versterking lokaal bestuur

In opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken voert VNG International het Local Government Capacity Building programma uit; een programma dat gericht is op versterking van lokale overheden in een aantal ontwikkelingslanden en landen in transitie. Onderzoek laat zien dat gemeenten van toegevoegde waarde zijn op dit terrein; hun bijdrage is aanvullend op andere programma's door de kracht van de uitwisseling tussen 'collega's', die vaak gebaseerd is op vertrouwen, langdurige relaties en gelijkwaardigheid (Johnson & Wilson, 2006; Bontenbal, 2009; Van Lindert, 2009; Baud et al., 2010; Van Ewijk, 2013). Nederland behoort tot de landen waar de nationale overheid actief die internationale inzet van lokaal bestuurlijke expertise ondersteunt. In dit hoofdstuk laat Peter Sniijders, burgemeester van Hardenberg, meest Inspirerende Millennium Gemeente van 2007, zien hoe de Millennium Gemeente campagne in de eigen gemeente een grote betrokkenheid heeft gegenereerd bij de Millennium Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties. Bas Eenhoorn, burgemeester van Alphen aan den Rijn, gaat in op de manier waarop Nederlandse gemeenten concreet kunnen bijdragen aan de bevordering van goed lokaal bestuur in landen in ontwikkeling.

8.1 Peter Sniijders, burgemeester van Hardenberg (VVD) over betrokkenheid bij de Millennium Gemeente campagne

Hoe komt het dat Hardenberg zo'n sterke internationale oriëntatie heeft?

"Door de geografische ligging van Hardenberg is het voor ons vanzelfsprekend om over grenzen te kijken. Ik heb het dan over gemeentegrenzen, de provinciegrenzen en de landsgrens. Niet voor niets maken 'grensoverschrijdende aangelegenheden' onderdeel uit van mijn portefeuille. Ik ben actief in Euregionaal verband en ik onderhoud nauwe banden met diverse Duitse collega's. Daarnaast ben ik, met hen, actief in breder Europees verband."

Welke belangen spelen er in Hardenberg?

“Wij kunnen het ons simpelweg niet meer permitteren om niet over grenzen te kijken. Laat me een voorbeeld geven. Aan weerskanten van de Nederlands – Duitse grens is de arbeidsmarkt nauw verweven. Enkele jaren geleden kwamen Duitse werkzoekenden nog in groten getale onze kant op. Zoals bekend is de situatie inmiddels anders. De werkloosheid bij ons is hoger dan die in Duitsland. Drie jaar geleden is, op initiatief van het samenwerkingsverband van ondernemers in de gemeente Hardenberg, het Regionaal Techniek Centrum van start gegaan. Op een innovatieve manier bundelt het RTC opleidingen op vmbo- en mbo-niveau in de richtingen metaal, bouw, elektro- & installatietechniek en procestechiek. Het bedrijfsleven, dat behoefte heeft aan lokale vakmensen, kan lid worden van het RTC. Inmiddels heeft het eerste Duitse bedrijf zich al als lid gemeld. Juist over de grens is er vraag naar vaklieden. Zo’n RTC is dus goed voor onze jongeren én voor Duitse bedrijven.”

Beperkt uw internationale oriëntatie zich tot Duitsland?

“Nee hoor, dit jaar ben ik met een paar lokale ondernemers naar Schotland gegaan voor een excursie over waterrecreatie. Een belangrijke tak van sport in Hardenberg.

Ik vind het vanzelfsprekend dat ik als burgemeester opkom voor de belangen van burgers en bedrijven, ook als dat inhoudt dat ik daarvoor naar het buitenland reis.

Het besluit om aan zo’n reis deel te nemen wordt altijd zorgvuldig afgewogen en er is altijd sprake van verantwoording achteraf. Ik prijs me gelukkig met een raad die die lijn steunt. Maar onze betrokkenheid gaat voorbij de grensregio. Globalisering is ‘the name of the game’. Je zou het misschien niet verwachten, maar Hardenbergse bedrijven en particulieren hebben wereldwijd betrekkingen. We hebben daar wel eens een kaart van gemaakt. Je weet niet wat je ziet. Met al die betrokken mensen hebben we goede antennes voor de grote mondiale issues. Juist daardoor realiseren we ons terdege dat het verschil ook hier en door ons gemaakt moet worden. Je kunt een parallel trekken met de drie grote decentralisaties⁷. Ook op die terreinen komt het steeds meer op gemeenten aan. Het gaat erom hoe je in wijken, in straten en straks zelfs aan de keukentafel invulling geeft aan die verantwoordelijkheden. Samen. Want de tijd dat overheden alles regelden is, gelukkig, voorbij.”

Hoe wordt er in Hardenberg dan samengewerkt aan mondiale issues?

“De dynamische wisselwerking tussen gemeente en gemeenschap komt goed tot uitdrukking in de manier waarop we al zeven jaar vormgeven aan onze plaatselijke Millennium Gemeente campagne. Ik ben daar echt trots op.

In 2007 werd hier de Stichting 2015 opgericht. In datzelfde jaar werd onze gemeente al door de VNG uitgeroepen tot Meest Inspirerende Millennium Gemeente. De Stichting 2015 draagt actief bij aan het realiseren van de Millenniumdoelen op het gebied van armoedebestrijding, kindersterfte en gezondheid, onderwijs, gelijkheid en milieu. Stichting 2015 maakt de Hardenbergse bevolking bewust van deze doelstellingen en werft fondsen om projecten daarvoor te steunen.

Wat ik met name bijzonder vind is dat de Stichting erin is geslaagd om zo’n breed en duurzaam draagvlak in de Hardenbergse samenleving te realiseren. De Stichting, de Millenniumdoelen en de activiteiten staan als een huis. Dat succes is niet zomaar tot stand gekomen.”

⁷ Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor nieuwe taken op het gebied van werk, zorg en jeugd.

Hoe verklaart u de kracht van het 'Hardenbergse model'?

"Betrokken mensen maken draagvlak. Dat is ook hier het geval. In 2006 begon het met ons Christen Unie raadslid Anja van den Dolder. Zij kreeg het voor elkaar dat Hardenberg de eerste Millennium Gemeente van Overijssel werd. Om haar heen groeide snel een netwerk van enthousiaste Hardenbergers. Mensen met slagkracht. Zo traden een bouwondernemer, een manager buitenlandse zaken van de WAVIN en een dijkgraaf toe tot het bestuur van de Stichting 2015. Dat gaf vertrouwen in de samenleving en de lokale politiek. Nu, zeven jaar later, staan mensen nog steeds centraal in ons model. Zo organiseren we aan het begin van elk jaar een vrijwilligersbijeenkomst in ons theater. Daar komen wel 350 mensen op af. Jaarlijks doen er vele duizenden mensen, waaronder veel scholieren, mee aan de activiteiten. De naamsbekendheid van de Stichting 2015 is heel groot.

Het komt er simpelweg op neer dat er een beweging is ontstaan van Hardenbergers die op de een of andere manier samen iets willen doen voor een ander, waar die ander dan ook woont. Volgens mij is wat hier gebeurt echt uniek.

Nog zo'n factor van kracht is dat de Stichting 2015 vanaf het begin alle stichtingen met een vergelijkbaar maatschappelijk doel, zo'n 40, intensief heeft betrokken en gewaardeerd (soms met financiële steun) bij de realisering van millenniumdoelen. Dit heeft als een enorme versneller gewerkt."

Klinkt indrukwekkend, maar wat doet de Stichting?

"De activiteiten zijn sterk gefocust op schoon drinkwater, onderdeel van Millenniumdoel 7. Die focus helpt om de herkenbaarheid van de activiteiten van de Stichting te versterken. Daarnaast werpt de planmatige, gestructureerde manier van werken zijn vruchten af. In het stichtingsbestuur, en de platforms wordt heel professioneel gewerkt. De contacten met Den Haag, en dan heb ik het over het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Tweede Kamer en de VNG, zijn goed."

Hoe zit het met het politieke draagvlak?

"Er is ook brede politieke steun voor de activiteiten in het kader van de Millennium Gemeente. Dat komt onder andere tot uitdrukking in een jaarlijks bedrag van 100.000 Euro dat door de gemeenteraad ter beschikking wordt gesteld aan de Stichting 2015. Over vertrouwen gesproken. Drie gemeenteraadsleden (CDA, PvdA en GroenLinks) vormen de politieke klankbordgroep voor de Stichting 2015. Het raadslid van GroenLinks vertegenwoordigt de gehele oppositie. Een VVD raadslid participeert in het platform bedrijfsleven. Eén van de vele sectorale platformen die onder de Stichting 2015 hangen."

En wat is uw rol?

"Als burgemeester probeer ik op verschillende manieren bij te dragen aan de versterking van de beweging. Ik doe dat natuurlijk als representant van de gemeente. Ik kan me vooral nuttig maken als verbinder. Ik kom op veel plekken en spreek veel mensen. Dat maakt het makkelijk om één-tweetjes te maken. Hier in Hardenberg spreken we van 'de kracht van gewoon doen'. Het succes van Hardenberg Millennium Gemeente toont aan dat dit geen loze woorden zijn."

8.2 Bas Eenhoorn, burgemeester van Alphen aan den Rijn (VVD)⁸ over institutionele versterking in Zuid-Afrika

Er is een verandering gaande: in plaats van gemeentelijk internationaal beleid, kijken we nu eerder naar internationale aspecten van gemeentelijk beleid. Breder en integraler dus. Herkent u zich daar in?

“Er is niet één antwoord. In de gemeenten waar ik burgemeester ben geweest, was het telkens afgestemd op de specifieke situatie daar. Op Schiermonnikoog kreeg het internationale vooral invulling door het toerisme en het belang daarvan. In Voorburg hadden we een relatie met Hranice in Tsjechië. Daarmee waren allerlei contacten vanuit de bevolking en begin jaren '90 deelden we vanuit de gemeente ervaringen op het gebied van lokale democratie omdat daar in de context van de grote veranderingen in Midden- en Oost-Europa serieuze vraag naar was. Hier, in Alphen, hebben we een relatie met Oudtshoorn in Zuid-Afrika. Een platform betreft daar wisselende groepen en instellingen in onze eigen gemeente bij. En als gemeente delen we kennis op het gebied van huisvesting en lokale economische ontwikkeling. Ik vind wel dat het nadrukkelijk een samenspel moet zijn van gemeente en maatschappelijke organisaties. Ieder vanuit zijn eigen rol, maar wel gemeenschappelijk.”

Hoe ziet u die rollen?

“Het aardige van het platform is dat ze verbindingen hebben naar allerlei sectoren in de eigen gemeenschap: binnen het onderwijs, de gezondheidszorg, de kerken. In vind dat waardevol, omdat het ook bijdraagt aan de onderlinge verbondenheid in de eigen gemeenschap.

Het platform kan dus mensen vanuit uiteenlopende achtergronden betrekken bij projecten met de zustergemeente. Dat gaan we vanuit de gemeente niet zelf doen. Ik vind ook nadrukkelijk dat de gemeente niet aan ontwikkelingssamenwerking moet doen.”

Maar Alphen neemt wel deel in het Local Government and Capacity Building programme (LGCP) van de VNG, waarin u bijdraagt aan de versterking van de gemeente Oudtshoorn in Zuid-Afrika

“Ik zie dat niet als ontwikkelingssamenwerking in de zin van geld geven voor projecten. Maar misschien wordt het daarmee teveel een semantische discussie of een definitiekwestie. In onze gemeentelijke samenwerking met Oudtshoorn proberen we, ingaande op hun vraag, ons steentje bij te dragen aan de gemeentelijke capaciteit daar om de lokale omstandigheden te verbeteren. We leveren kennis en expertise om de gemeente meer beleidsmatig, met langere termijn doelen en een planmatiger aanpak, te laten werken. Dat past in het beleid van Buitenlandse Zaken en het is mooi dat Ontwikkelingssamenwerking er via de VNG aan bijdraagt. Maar ik zie het meer als institutionele ontwikkeling, meer als een bijdrage aan goed bestuur dan als ontwikkelingssamenwerking. Overigens is het ook voor de ambtenaren die er bij betrokken zijn een verrijking. Het nodigt uit om vanzelfsprekendheden ter discussie te stellen en vraagstukken ook eens van een andere kant te bekijken. Dat is ook voor onszelf een voordeel, want dat brengen ze wel mee terug naar de eigen organisatie.”

U was er onlangs ook zelf. U hebt daar een korte speech gehouden waarover u op uw website onder meer schrijft: “Daarin heb ik me kritisch uitgelaten over de dreiging van nepotisme en corruptie voor goed bestuur. Ik betrok daarbij ook onze voortdurende strijd tegen niet integer gedrag in het openbaar bestuur in Nederland.” Hoe werd dat ontvangen?

“Daar werd heel goed op gereageerd en ik moet zeggen: dat is een ander voordeel van dit soort structurele relaties. Je leert elkaar beter kennen en je bouwt vertrouwen op. Dat geeft een basis om ook

⁸ Sinds 1 januari 2014 is dhr. Eenhoorn waarnemend burgemeester van Vlaardingen.

open naar elkaar te zijn en kritische vragen te kunnen stellen. Wij hebben er ook steeds nadrukkelijk voor gezorgd dat we niet geafficheerd konden worden met één van de partijen. Als er na verkiezingen een andere partij de meerderheid heeft, loopt onze stedenband gewoon door, omdat we met alle politieke partijen steeds de lijnen open hebben gehouden. Men weet daar ook dat we daar aan hechten. We zien dat er politieke spanningen zijn, dat men daar mee worstelt, en we willen daar niet om heen draaien. Maar we gaan geen partij kiezen.”

Hoe is het in de eigen gemeente gesteld met het politieke draagvlak voor de stedenband?

“Mede door de inzet van het platform, is er brede steun voor de relatie met Oudtshoorn. Dat staat ook in de huidige omstandigheden niet onder druk. Alpen aan den Rijn gaat op 1 januari 2014 samen met de gemeenten Rijnwoude en Boskoop en in het hele proces van besprekingen daarover, is de voortzetting van de stedenband met Oudtshoorn nooit een punt van discussie geweest. De waarde van onze bescheiden internationale contacten wordt breed gezien.”

Er lijkt in veel gemeenten sprake te zijn van een verbreding van de gemeentelijke internationale samenwerking, onder meer door een sterkere verbinding met het bedrijfsleven. Hoe ligt dat hier?

“Ik merk daar in Alphen nog weinig van. Als bedrijven mij als burgemeester nodig zouden hebben voor hun internationale relaties, zou ik daar voor openstaan. Maar we moeten niet gekunsteld proberen zulke verbindingen te leggen. Neem Oudtshoorn. Dat is een echte plattelandsgemeente, waar de grootste economische activiteit de struisvogelfok is. Het is niet omdat we met Oudtshoorn een relatie hebben, dat we de plaatselijke supermarkten moeten gaan vragen een meter schapruimte vrij te maken voor potjes struisvogelvlees. Mogelijk gaat er op dit punt wel een nieuwe situatie ontstaan door de samenvoeging met Rijnswoude en Boskoop. Greenport Boskoop is natuurlijk zéér op de wereld gericht. Boskoop is wereldwijd een begrip en een belangrijk deel van de bomenkweek is voor de export. Het kan best zijn dat daarbij ook af en toe naar de gemeente gekeken wordt.”

U benoemde eerder dat die internationale contacten ook waardevol zijn voor de gemeente zelf. Vindt u dat gemeenten die hier niets aan doen kansen laten liggen?

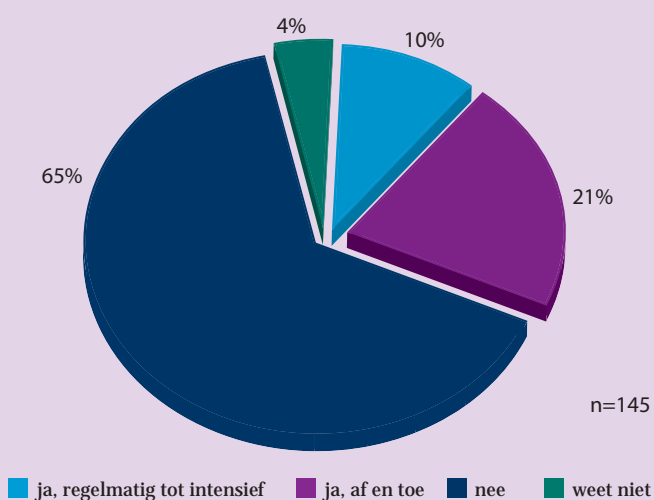
“Het is goed dat gemeenten autonoom zijn in hun keuze wel of niet aan internationale samenwerking te doen. Maar voor mij is inderdaad duidelijk: wie het niet doet, laat kansen liggen. Voor een stad als Rotterdam is dat voor iedereen evident, maar het geldt ook voor minder grote gemeenten.

Internationale samenwerking verruimt je perspectief, houdt je een spiegel voor, en dat is voor je eigen keuzes en werkwijzen heel waardevol.”

8.3 Onderzoek onder Nederlandse gemeenten; versterking lokaal bestuur door internationale uitwisseling

Al wordt versterking van lokaal bestuur gezien als een kracht van stedenbanden, het is niet de belangrijkste focus voor het internationale beleid van gemeenten. In totaal draagt slechts 30 procent van de deelnemende gemeenten bij aan het versterken van lokaal bestuur in 'ontwikkelingslanden' of landen in transitie (zie figuur 9). Tegelijkertijd geldt dat ondanks een grotere focus op economische ontwikkeling en eigenbelang, een substantieel deel van de Nederlandse gemeenten onverminderd betrokken blijft bij het verstrekken van lokaal bestuur in partnergemeenten.

Figuur 9 - Kiest uw gemeente ervoor bij te dragen aan de versterking van lokale overheden in ontwikkelingslanden of landen in transitie?

Van de grote gemeenten dragen twee gemeenten wel en twee gemeenten niet bij aan de versterking van lokale overheden in ontwikkelingslanden of landen in transitie. De gemeenten met 100.000 tot 300.000 inwoners zijn op dit terrein het meest actief; driekwart doet dit in meer of mindere mate. Een kwart van de kleinere gemeenten (tussen de 20.000 en 50.000 inwoners) richt zich op het versterken van lokaal bestuur in partnergemeenten terwijl slechts 8 procent van de kleinste gemeenten (tot 20.000) dit doet.

In welke regio's dragen Nederlandse gemeenten bij aan versterking van het lokaal bestuur? De meeste gemeenten richten zich op Afrika, gevolgd door Latijns-Amerika en Oost-Europa. Nicaragua en Zuid-Afrika - van oudsher focuslanden voor Nederlandse gemeenten - blijven populair met tien respectievelijk vijf banden. In de verdeling in regio's is geen apart onderscheid gemaakt in herkomstlanden van migranten.

Tabel 6 - In welke landen draagt uw gemeente bij aan versterken lokaal bestuur in ontwikkelingslanden en landen in transitie (meerdere antwoorden mogelijk)?

Regio	Aantal gemeenten met banden	Bijzonderheden
Geen specifieke focus	3	
Midden- en Oost Europa	10	
West Europa	2	
BRIC	5	
Afrika	15	5 banden met Zuid-Afrika
Azië	4	
Latijns Amerika	11	10 banden met Nicaragua
Turkije*	3	
Curaçao & Sint Maarten	1	

n = 44

* Turkije is apart opgenomen vanwege de ligging in zowel Azië en Europa.

In gemeenten die deelnemen aan de Millennium Gemeente campagne worden initiatieven gestimuleerd die bijdragen aan wereldwijde armoedebestrijding en het vergroten van duurzaamheid. Het versterken van lokaal bestuur in ontwikkelingslanden is één van de manieren die past bij deze doelstelling. Dit sluit aan bij de onderzoeksresultaten: een beduidend hoger percentage Millennium Gemeenten geeft aan af en toe tot vaak een bijdrage te leveren dan niet-Millennium Gemeenten; respectievelijk 40 en 26 procent.

Tabel 7 - Kiest uw gemeente ervoor bij te dragen aan de versterking van lokale overheden in ontwikkelingslanden of landen in transitie?

	geen Millennium Gemeente	Millennium Gemeente
ja, regelmatig tot intensief	7%	15%
ja, af en toe	19%	25%
nee	68%	58%
weet niet	6%	2%
Totaal (n)*	68	55

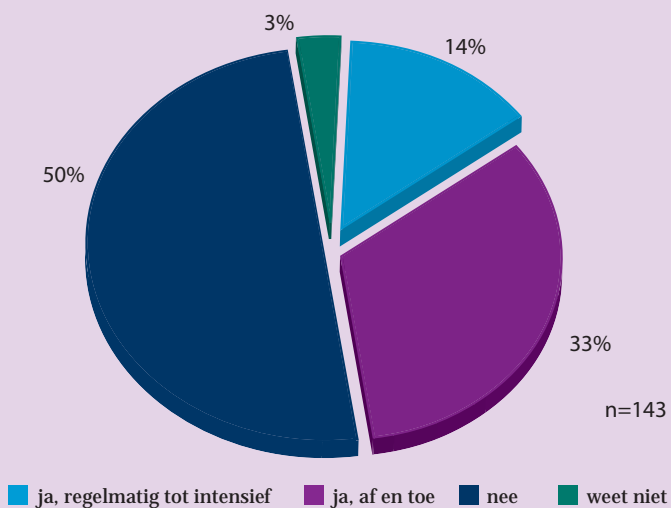
n = 123.

*Van een aantal gemeenten is in het onderzoek niet bekend of zij Millennium Gemeenten zijn.

Van twee kanten?

Gemeenten zijn niet alleen gericht op het brengen van kennis om partnergemeenten te versterken, zij kunnen ook inspiratie opdoen voor hun eigen beleid en praktijk. Bijna de helft van de gemeenten zegt dit af en toe tot vaak te doen (14% doet dit regelmatig tot intensief en 34% af en toe, zie figuur 10). Opvallend is het verschil tussen de grote en kleinere gemeenten; de G4 geven aan dit allemaal regelmatig tot vaak toe te passen. Daarentegen zegt ruim de helft van de gemeenten met 100.000 tot 300.000 inwoners dit af en toe te doen en 38 procent regelmatig tot intensief.

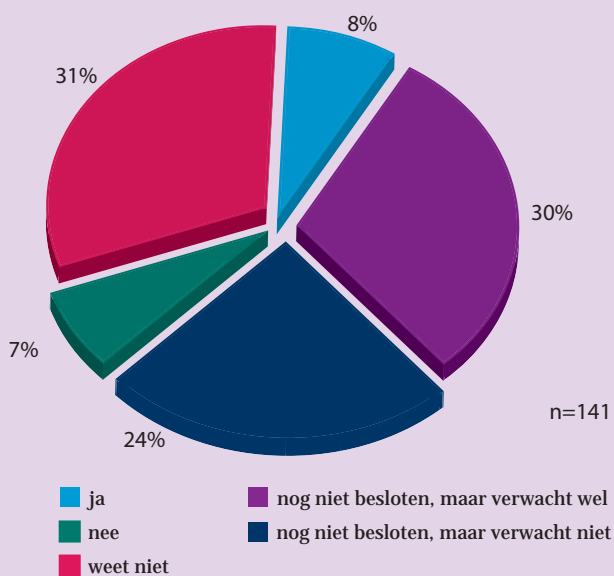
Figuur 10 - Kiest uw gemeente ervoor (via deelname in internationale netwerken of andere vormen van internationale kennisuitwisseling) buitenlandse kennis en expertise te verwerven als inspiratiebron voor eigen beleid en praktijk?

Wat gebeurt er na de Millenniumdoelen?

In 2015 lopen de Millenniumdoelen af. Er liggen inmiddels voorstellen voor nieuwe doelen voor mondiale armoedebestrijding (zie hoofdstuk 1). Een klein deel van de gemeenten (8%) weet nu al dat ze na 2015 actief blijven om een bijdrage te leveren aan nieuwe mondiale ontwikkelingsdoelen. 30 procent verwacht hier wel werk van gemaakt zal worden. Opvallend is het relatief grote deel van de gemeenten dat het nog niet weet (31%). Dat heeft er waarschijnlijk mee te maken dat er in maart 2014 nieuwe gemeenteraadsverkiezingen zijn, maar ook dat de nieuwe doelen nog niet geheel uitgekristalliseerd zijn. Daarnaast is er over het algemeen nog veel onbekendheid met het voorstel voor de nieuwe doelen.

Figuur 11 - Zal uw gemeente (ook) na 2015 een bijdrage willen leveren aan het behalen van nieuwe mondiale ontwikkelingsdoelen?

Millennium Gemeenten hebben zich erop toegelegd wereldwijde armoedebestrijding middels de Millenniumdoelen te ondersteunen. We verwachten daarom dat deze gemeenten, meer dan andere gemeenten, een bijdrage willen leveren na 2015. De verschillen blijken echter minimaal. Millennium Gemeenten verwachten minder vaak dat zij geen bijdrage zullen leveren dan niet Millennium Gemeenten (respectievelijk 13 en 28%). De Millennium Gemeenten zijn echter maar weinig méér zeker dan andere gemeenten dat zij dit wel zullen doen (zie tabel 8).

Tabel 8 - Zal uw gemeente (ook) na 2015 een bijdrage willen leveren aan het behalen van nieuwe mondiale ontwikkelingsdoelen?

	geen Millennium Gemeente	Millennium Gemeente
ja	6%	11%
nog niet besloten, maar ik verwacht van wel	31%	35%
nog niet besloten, maar ik verwacht van niet	28%	13%
Nee	4%	8%
weet niet	31%	33%
Totaal (n)*	65	54

n = 119.

*Van een aantal gemeenten is in het onderzoek niet bekend of zij Millennium Gemeenten zijn.

9. Conclusies

Internationale samenwerking is steeds meer een onderdeel van het algemene beleid van gemeenten. Deze ontwikkeling staat niet op zichzelf; het gemeentelijke beleid sluit aan op mondiale veranderingen zoals (arbeids)migratie, de economische recessie in hogere inkomenslanden waaronder Nederland, de opkomst van de BRIC landen, een grotere verbondenheid middels handelstromen, en mondiale duurzaamheidvraagstukken. Deze ontwikkelingen dagen gemeenten uit om steeds meer met een internationale blik naar hun gemeentelijk beleid te kijken. In het internationale beleid staan drie lijnen centraal; 1) belangen van de eigen gemeenschap, waaronder economische ontwikkeling en het verrijken van culturele ontwikkeling met internationale dimensies, 2) het bieden van expertise gericht op de capaciteitsversterking van partnergemeenten in ontwikkelingslanden en transitielanden en hulp bij rampen, en 3) de bijdrage van gemeenten aan het oplossen van mondiale (duurzaamheids)vraagstukken.

Deze publicatie gaat in op de internationale aspecten van gemeentelijk beleid en de stand van zaken anno 2013. Centraal staan twaalf interviews met bestuurders. Daarnaast worden resultaten gepresenteerd van een enquête onder ambtenaren bij Nederlandse gemeenten. Er is informatie verzameld over de mate waarin gemeenten aandacht besteden aan deze aspecten, de manier waarop dat gebeurt en thema's waarbij die internationale aspecten meer of minder aan de orde komen. Het onderscheid naar gemeentegrootte bleek daarbij steeds van belang; over het algemeen gaan grote gemeenten anders om met internationaal beleid in al haar facetten dan kleinere gemeenten.

Internationale samenwerking verder ingebed

Uit de interviews met de bestuurders en de resultaten van de enquête blijkt dat internationale samenwerking steeds verder ingebed wordt in het bredere gemeentelijk beleid. Dat komt tot uiting in de verplechting van internationale samenwerking met onderwerpen als economie en handel, cultuur en de betrokkenheid van gemeenten bij mondiale (duurzaamheid)vraagstukken zoals klimaatverandering en ongelijkheid. Het is ook zichtbaar in de manier waarop aandacht voor internationale samenwerking is

ingebod in de gemeentelijke organisatie. Zo heeft het merendeel van de gemeenten in dit onderzoek (60%) internationale aspecten (ook) geïntegreerd in thematische beleidsnota's. Illustratief is ook dat de enquête voor het onderzoek door verschillende personen is ingevuld; ruim 13 procent is ambtenaar internationale samenwerking. Het merendeel van de respondenten (79%) heeft echter een andere functie variërend van adviseur Europese zaken, bestuurlijk-juridisch adviseur tot ambtenaar economische zaken/MVO.

Waar ligt binnen gemeenten de uitvoering van het internationaal beleid? Bijna de helft van de gemeenten trekt in haar internationaal beleid samen op met maatschappelijke organisaties, terwijl 44 procent van de gemeenten vooral een faciliterende rol vervult. Gemeenten werken vooral samen met stedenbandorganisaties, onderwijsinstellingen en met bedrijven. Bijna een kwart werkt samen met een Millennium Gemeente werkgroep. Nederlandse gemeenten hebben van oudsher nadrukkelijk maatschappelijke organisaties betrokken bij internationale samenwerking. Dat is een interessant gegeven in relatie tot de algemeen veranderende rol van lokale overheden waarbij gemeenten meer overlaten aan maatschappelijke organisaties. Thijs de la Court, wethouder van de gemeente Lochem, stelt dat gemeenten in die faciliterende rol voor nieuwe uitdagingen staan; zij moeten contacten leggen, voorwaarden creëren, maar niet te bepalend optreden. Mogelijk verschuift de rol van gemeenten wat betreft internationale samenwerking ook meer naar die van facilitator. Op basis van de onderzoeksgegevens kunnen hier echter geen duidelijke conclusies over getrokken worden.

Aandacht internationalisering neemt toe

De economische crisis heeft niet geleid tot een tanende belangstelling voor internationale samenwerking. Het tegenovergestelde lijkt eerder het geval; slechts 10 procent van de gemeenten geeft aan dat de politieke belangstelling voor 'internationale aspecten van gemeentelijk beleid' in de lopende raadsperiode is afgenomen, terwijl ruim de helft aangeeft dat deze belangstelling gelijk is gebleven en ruim een vijfde stelt dat ze is toegenomen. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de vraagstelling bewust breed geformuleerd is; wat voorheen 'internationaal beleid' was en mogelijk vooral opgevat werd als éénrichtingsverkeer van 'hier' naar 'daar' omvat nu een breed scala aan onderwerpen en doelstellingen waarbij (welbegrepen) eigenbelang een centralere plaats heeft gekregen. Zoals Carolien Gehrels, wethouder van Amsterdam in een interview aangaf, wordt het internationaal beleid steeds vaker kritisch tegen het licht gehouden en speelt verantwoording naar burgers over de besteding van gemeentegeld daarbij een belangrijke rol. De interviews met de bestuurders laten zien dat er vanuit de raad soms kritische vragen komen, maar over het algemeen zien raadsleden het belang van internationalisering – inclusief bezoeken aan het buitenland – wel in.

Veel gemeenten hebben op een vanzelfsprekende wijze economische ontwikkeling met internationale aspecten van beleid vervlochten. Voor economische ontwikkeling zijn de pijlen primair op de EU-landen en BRIC-landen gericht. Ahmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam, schaarde ook Turkije onder deze opkomende economieën en stelt dat de gemeente daarnaast alert is op nieuwe kansen. Zo liggen er voor Rotterdam als energiehaven kansen in de Golfregio, Rusland en de Kaukasische republieken. Ook 'vermarkt' Rotterdam in steden in Indonesië en Vietnam kennis op het gebied van klimaatadaptatie en waterbeheer. Gemeenten vervullen een belangrijke rol als 'verbinders' tussen de gemeente, bedrijven en andere organisaties. Deze rol wordt volgens meerdere geïnterviewden ook door bedrijven op waarde geschat.

Cultuur als middel

In het cultuurbeleid verrijkt 58 procent van de gemeenten het aanbod met internationale elementen, zoals uitwisselingen en de keuze of uitwerking van exposities. Zoals de interviews laten zien wordt culturele uitwisseling ook direct gekoppeld aan andere beleidsterreinen; in de eerste plaats aan het

bevorderen van handel in het buitenland. Cultuur is, in de woorden van Carolien Gehrels, wethouder in Amsterdam, een 'mobiliserend onderwerp' dat mensen bij elkaar brengt. Een ander voorbeeld is Leeuwarden; in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa. Dit is volgens Isabelle Diks, wethouder in Leeuwarden, een uitgesproken kans om cultuur te koppelen aan andere beleidsdoelen en ontwikkelingen. Cultuur is daarbij in haar woorden 'drager van economie en sociale samenhang'.

Universele mensenrechten

Universele mensenrechten zijn een ander thema waar gemeenten aandacht aan kunnen besteden; zowel binnen de eigen gemeenschap als in internationaal verband. Het interview met Jon Hermans-Vloedveld, burgemeester van Almelo, laat zien dat mensenrechten soms wat vergeten worden. Het meenemen van die rechten kan gemeenten echter helpen om beleid te toetsen; bijvoorbeeld bij de bezuinigingsopgave waar zij voor staan. Onno van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn, stelt dat het realiseren van vrede en openbare orde de basis is van het werk van stadsbestuurders. Het faciliteren en bevorderen van ontmoetingen tussen verschillende groepen en culturen is hierbij heel belangrijk.

Bieden van hulp nog belangrijk maar staat niet voorop

Een derde van de gemeenten committeert zich aan capaciteitsversterking van gemeenten in ontwikkelingslanden en landen in transitie. Nicaragua en Zuid-Afrika, van oudsher de belangrijkste focuslanden, blijven de meest genoemde partnergemeenten als het gaat om versterken van bestuur. Dit vindt zijn oorsprong in het verleden; in de strijd tegen apartheid in het oude Zuid-Afrika en de steun aan de Sandinisten in Nicaragua in de jaren 1980 en de betrokkenheid van Nederlandse gemeenten bij het versterken van lokaal bestuur in deze landen in de periode daarna.

De Millennium Gemeente campagne heeft veel gemeenten en andere actoren geïnspireerd om een bijdrage te leveren aan één of meer Millenniumdoelen. Peter Sniijders, burgemeester van Hardenberg, is trots op de politieke en de publieke steun in zijn gemeente om bij te dragen aan de realisering van Millenniumdoel 7; schoon drinkwater. Veel burgers, scholen en andere organisaties zijn hier actief bij betrokken. Bas Eenhoorn, burgemeester van Alphen aan den Rijn, ziet de samenwerking met de gemeente Oudtshoorn in Zuid-Afrika als een concrete bijdrage aan institutionele ontwikkeling en goed bestuur. Door de jarenlange samenwerking kunnen ook gevoelige thema's als corruptie of nepotisme aan de orde worden gesteld.

Naast capaciteitsversterking is 11 procent van de gemeenten zeker bereid om hulp te bieden bij rampen (noodhulp of wederopbouw), terwijl 34 procent van de gemeenten zegt dit 'waarschijnlijk wel' te doen. Zoals Hans Janssen, burgemeester van Oisterwijk stelt kunnen gemeenten specifieke expertise bieden bij de wederopbouw maar ook in het voorkomen van rampen en het vergroten van de weerbaarheid van (lokale) samenlevingen. Vaak wordt vergeten dat in het geval van een ramp ook het lokale bestuur 'op zijn gat' ligt, wat het werk van hulpinstanties bemoeilijkt. Jan van Zomeren, burgemeester van Gemert-Bakel legt uit dat juist gemeenten een rol kunnen spelen bij het vergroten van weerbaarheid van gemeenten in partnerlanden; door de directe benadering tussen collega's waarbij de eigen ervaring bij publieke taken én vertrouwen centraal staat.

Combinatie 'Hulp en Handel'

In grote lijnen zien we dat versterking van capaciteit vooral gericht is op ontwikkelingslanden en landen in transitie en economische ontwikkeling op andere Europese landen en de BRIC-landen. Het is echter geen strikte scheiding. In een aantal landen lijkt de focus op capaciteitsversterking (versterken lokale overheden) en economische ontwikkeling (handel) echt samen te komen. Zo geven vijf Nederlandse gemeenten aan dat zij (ook) in de BRIC-landen helpen om lokaal bestuur te versterken. En in Zuid-Afrika en Nicaragua zien gemeenten ook mogelijkheden voor economische samenwerking.

Zuid-Afrika kent een aanzienlijke economische groei en is daarmee een interessante handelspartner. In Nicaragua speelt de ondersteuning van het Landelijke Beraad Stedenbanden Nederland-Nicaragua (LBSNN) een belangrijke rol bij het aanboren van handelsmogelijkheden. Echter, zoals Bas Eenhoorn, burgemeester van Alphen aan den Rijn, stelt moeten gemeenten niet gekunsteld proberen zulke handelsverbindingen te leggen. Gemeenten geven ook aan dat zij op andere manieren leren van hun partnergemeenten. Zo kunnen internationale relaties, in de woorden van Bas Eenhoorn 'je perspectief verruimen en je een spiegel voorhouden' wat heel waardevol is voor de eigen keuzes en werkwijzen.

Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) heeft tot nu toe in een beperkt aantal gemeenten een plaats gekregen. Er lijkt nog veel onbekendheid met deze term te zijn. Een aantal gemeenten geeft aan dat zij zich richten op MVO maar hier niet nadrukkelijk het internationale beleid aan koppelen. Margreet Horselenberg, burgemeester van Lelystad, laat zien hoe gemeenten heel concreet kunnen bijdragen aan IMVO; door bedrijven binnen hun gemeenten aan te spreken op hun rol. In het geval van Lelystad was de directe aanleiding hiervoor de misstanden in de kledingfabrieken in Bangladesh. Maar het is ook denkbaar dat gemeenten op andere terreinen – zoals het vergroten van duurzaamheid- een katalyserende en verbindende rol vervullen.

Think global, act local

In Nederlandse gemeenten is ook aandacht voor mondiale duurzaamheidsvraagstukken. 64 procent van de gemeenten zegt dat zij soms tot vaak een koppeling leggen tussen het lokale energie- en klimaatbeleid en de mondiale vraagstukken op dit terrein. Thijs de la Court, wethouder in Lochem, belicht de nieuwe rol van gemeenten om deze vraagstukken hoger op de agenda te krijgen. Dat vergt aan de ene kant sturing en stimulering, maar gemeenten moeten zaken ook kunnen overlaten aan maatschappelijke organisaties en bedrijven. Bert Bouwmeester, burgemeester van Coevorden, vertelt welke stappen zij nu al gezet hebben bij het omlaag brengen van de eigen ecologische voetafdruk; zoals het energiezuinige gemeentehuis voorzien van zonnepanelen en de aandacht voor het minimaliseren van de papierstroom. Ook is Coevorden betrokken bij een duurzaam en grootschalig warmtenet in samenwerking met Duitsland. Bouwmeester vraagt zich echter af of deze inspanningen wel genoeg zijn gezien de omvang van de uitdagingen.

Gemeenten kunnen verder aangesloten zijn bij netwerken en van daaruit bijdragen aan mondiale uitdagingen of kansen benutten. Zo is Rotterdam lid van de C40 (een alliantie tussen 40 grote steden met als doel de uitstoot van broeikasgassen te verminderen) en oprichter van het netwerk 'Connecting Delta Cities', waarin grote mondiale steden samenwerken aan klimaatadaptatie. Rotterdam adviseert hierbij Ho Chi Min City en Jakarta.

Tot slot

De bestuurders in deze publicatie laten zien dat gemeenten met hun internationale activiteiten meerdere doelstellingen kunnen nastreven. Er komen drie centrale lijnen naar voren. Het gaat voor een deel om de directe belangen van de eigen gemeenschap – van economische ontwikkeling en het verrijken van culturele ontwikkeling met internationale dimensies tot het leren van de contacten met partnergemeenten. Ook gaat het Nederlandse gemeenten om het bieden van expertise gericht op de capaciteitsversterking van partnergemeenten in ontwikkelingslanden en transitielanden, en op hulp bij rampen. Tot slot speelt de bijdrage van gemeenten aan mondiale (duurzaamheids)vraagstukken een rol. Die drie centrale lijnen kunnen elkaar versterken en samenkomen, maar dat hoeft niet het geval te zijn. Bij economische ontwikkeling kan internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen met aandacht voor duurzaamheid en arbeidsomstandigheden een belangrijk punt op de agenda zijn, maar in lang niet alle gemeenten en in lang niet alle contacten speelt dit een rol. Samenwerking met Nicara-

gua kan helemaal gericht zijn op het 'bieden van hulp' maar economische ontwikkeling kan daarin ook een plaats hebben.

'Lokaal en mondiaal' raken elkaar op steeds meer manieren, zoveel is duidelijk. Beleidsbeslissingen die op lokaal niveau genomen worden hebben vaak grensoverschrijdende gevolgen en omgekeerd staan vraagstukken die zich voorheen vooral 'daar' leken af te spelen in verbinding met wat er 'hier' op lokaal niveau gebeurt. De VN, de EU en de Nederlandse rijksoverheid onderkennen het belang van een grotere betrokkenheid van lokale overheden om bij te dragen aan grensoverschrijdende vraagstukken. Deze publicatie laat zien dat de internationalisering van beleid in veel gemeenten toeneemt. Heldere doelen en verantwoording over het internationale beleid naar de bevolking blijven daarbij voortdurend van belang. In ruim de helft van de gemeenten is dit beleid verankerd in één of meerdere nota's. Internationalisering zal ook in de komende raadsperiode voortgaan. Gemeenten staan zelf voor de keuze hoe ze daaraan invulling geven. Kijken gemeenten nog sterker naar economische mogelijkheden? In hoeverre leggen ze een link naar het klimaat en duurzaamheid? Blijft er oog voor de rol die Nederlandse gemeenten kunnen spelen bij het versterken van lokaal bestuur in ontwikkelingslanden en landen in transitie? Met name voor dat laatste aspect van de internationale oriëntatie van Nederlandse gemeenten blijft draagvlak onder de bevolking van belang.

Het internationale beleid van gemeenten biedt veel kansen; voor de eigen gemeenschap, voor partnergemeenten én voor de bijdrage van gemeenten aan mondiale (duurzaamheids)vraagstukken. Kansen die kunnen worden verzilverd in samenwerking met het rijk, met andere gemeenten en met bedrijven en maatschappelijke organisaties. In binnen- en buitenland. In partnerschap. Want daar draait het om.

Literatuur

Adviesraad Internationale Vraagstukken (2013a). Nieuwe wegen voor internationale milieusamenwerking Advies (Vol. 84). Den Haag: AIV.

Amnesty International en VNG (2012). Goed bezig, de betekenis van mensenrechten voor gemeenten, VNG en Amnesty International. Den Haag.

Barber, B. (2013). *If Mayors Ruled the World: Dysfunctional Nations, Rising Cities*, Yale University Press, 2013.

Baud, I., M. Hordijk, P. van Lindert, G. Nijenhuis, G. van Westen, E. van Ewijk, & M. Bontebal (2010). *Towards Improved Local Governance Through Strengthened Local Government - Evaluation of the LOGO South Programme 2007-2010*. The Hague, VNG-International.

Bontebal M. (2009). *Cities as partners, The challenge to strengthen urban governance through North-South city partnerships*. Elbron: Delft.

CBS (2012). Export draagt 29 procent bij aan Nederlandse economie, Webmagazine, maandag 6 februari 2012, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/internationale-handel/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3561-wm.htm>

European Commission (2011). *Increasing the impact of EU Development Policy; an Agenda for Change*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels: European Commission.

European Commission (2013). *Empowering Local Authorities in partner countries for enhanced governance and more effective development outcomes*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels: European Commission.

Hogeling, L.E. van Ewijk, R. de Bruijn en C. Carabain (2013). *Nederlanders over de nieuwe internationale agenda voor armoedebestrijding NCDO*, Amsterdam.

Johnson, H. and G. Wilson (2006). *North-South/ South-North Partnerships: Closing the 'Mutuality Gap'*. *Public Administration and Development* 26: 71-80.

Kaul, I., I. Grunberg & M.A. Stern (1999). *Global public goods: International cooperation in the 21st century*. New York, NY: Oxford University Press.

Ministerie van Buitenlandse Zaken (2013). *Wat de wereld verdient: Een nieuwe agenda voor hulp, handel en investeringen*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Spitz, G. (2012). *Armoedebestrijding in de 21ste Eeuw: de Post-2015 Agenda, Globaliseringreeks (Vol. 5)*. Amsterdam: NCDO.

Tonkens, E. (2008). *De bal bij de burger, Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving (oratie)*. Amsterdam.

UN (2013). *A New Global Partnership: eradicate poverty and transform economies through sustainable development. The Report of the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda*. New York: United Nations.

Van Ewijk, E (2013). *Between local governments and communities, knowledge exchange and mutual learning in Dutch-Moroccan and Dutch-Turkish municipal partnerships*, Universiteit van Amsterdam.

van Lindert, P. (2009). *Transnational Linking of Local Governments: The Consolidation of the Utrecht-León Municipal Partnerships*. *Habitat International* 33: 173-180.

VNG (2009). *Mondiaal op Eigen Schaal, Gemeentelijk international beleid anno 2009*. Den Haag: VNG.

VNG (2012). *Gemeenten en Europa: een partnerschap met potentie, een serie van twaalf inspirerende interviews met bestuurders*. Den Haag:VNG.

Verantwoording

Deze publicatie is in nauwe samenwerking tussen VNG International and NCDO tot stand gekomen. Ze is gebaseerd op interviews met gemeentebestuurders en de resultaten van een online enquête onder Nederlandse gemeenten. De interviews zijn afgenomen en uitgewerkt door VNG International, in de periode november – december 2013. Voor de interviews is gebruik gemaakt van een vooraf opgestelde vragenlijst.

Medio november 2013 is door VNG International een enquête over internationale aspecten van gemeentelijk beleid uitgezet onder alle Nederlandse gemeenten. Nederland kende in 2013 408 gemeenten⁹. Van deze gemeenten vulden 149 ambtenaren/medewerkers (één per gemeente) de enquête in. De onderzoeksgegevens zijn in december 2013 door NCDO in opdracht van VNG International geanalyseerd en verwerkt tot deze publicatie.

Net als in 2009 vulden uiteenlopende typen functionarissen de enquête in. Ruim 13 procent is ambtenaar internationale samenwerking. Het merendeel van de respondenten (79%) heeft echter als functie 'anders' ingevuld. Zij blijken werkzaam te zijn als ambtenaar/adviseur Europa/Europese zaken, een deel is bestuurlijk-juridisch adviseur/medewerker, afdelingshoofd, strateeg/adviseur of (directie)secretaris. Verder is ruim 10 procent ambtenaar economische zaken/MVO.

De responsgroep lijkt redelijk evenredig verdeeld naar gemeentegrootte, gerelateerd aan de verdeling in de populatie (zie tabel 1). We gaan ervan uit dat de enquêtegegevens daarom een goede indicatie geven van alle gemeenten in Nederland.

Tabel 1 – Gemeentegrootte in klassen, responderende gemeenten (enquête) en populatiegegevens (CBS).

Inwoneraantallen	Respons		Alle Nederlandse gemeenten	
	N	%	n	%
< 20.000	37	25	142	35
20.000 - 50.000	70	47	193	47
50.000 - 100.000	24	16	46	11
100.000 - 300.000	14	9	23	6
> 300.000	4	3	4	1
Totaal	149	100	408	100

⁹ Stand van zaken 1 januari 2013, Caribisch Nederland (3 bijzondere gemeenten) niet meegerekend.

